

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Факультет суспільно-гуманітарних наук

Кафедра філософії та релігієзнавства

Допущено до захисту

Завідувач кафедри Горбань О. В.

підпис _____

«__» _____ 2025р.

УДК _____

Кваліфікаційна магістерська робота

ФЕНОМЕН ПОСТПРАВДИ

В КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФСЬКОГО ВЧЕННЯ ПРО ІСТИНУ

рівень вищої освіти: другий (магістерський)

галузь знань: 03 «Гуманітарні науки»

спеціальність: 033 Філософія

Студент

Дешева Дарина Іванівна,

6 курс, ФІЛм12320д

підпис

Науковий керівник

Александрова Олена Станіславівна

доктор філософських наук, професор

підпис

Київ 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ ПОСТПРАВДИ	
1.1. Генеза та визначення поняття «постправда».....	7
1.2. Постправда у рамках філософських концепцій істини.....	10
1.3. Вплив ідей постмодерну на розвиток феномену постправди.....	17
1.4. Аналітичний огляд наукової літератури за темою дослідження.....	23
РОЗДІЛ 2. СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ПОСТПРАВДИ	
2.1. Постправда як механізм конструювання суспільної реальності.....	32
2.2. Роль медіа у формуванні постправди.....	40
2.3. Ідеологічні та політичні аспекти постправди.....	51
2.4. Вплив постправди на наукове пізнання та освіту.....	62
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЇ ВИРІШЕННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ПОСТПРАВДИ	
3.1. Потенціал для нового розуміння істини в епоху постправди.....	71
3.2. Медіаграмотність та критичне мислення як протидія постправді.....	81
3.3. Етичні аспекти істини в сучасному інформаційному суспільстві.....	91
3.4. Перспективи подальших досліджень феномена постправди.....	100
ВИСНОВКИ.....	109
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	113

ВСТУП

Сучасний інформаційний простір зазнає суттєвих змін під впливом цифрових технологій, соціальних мереж та масової комунікації. Одним із ключових феноменів, що характеризують цей період, є постправда, яка суттєво впливає на суспільне сприйняття істини та реальності. Постправда означає ситуацію, коли об'єктивні факти відіграють другорядну роль порівняно з емоційними впливами, переконаннями та особистими упередженнями. Це явище суттєво впливає на соціальні, політичні та культурні процеси, формуючи нові виклики для демократичних інститутів, наукового пізнання та комунікації в суспільстві.

Актуальність теми дослідження. Феномен постправди став особливо помітним у ХХІ столітті внаслідок зростаючого впливу цифрових медіа, поширення соціальних мереж та інформаційних маніпуляцій. Політичні кампанії, фейкові новини, алгоритмічна фільтрація інформації та поляризація громадської думки стали визначальними рисами сучасної епохи. Постправда безпосередньо підриває класичні уявлення про істину, які були сформовані у філософії ще з часів античності. У зв'язку з цим дослідження цього явища в контексті філософського вчення про істину набуває особливої актуальності.

Ступінь наукової розробленості проблеми. Тема постправди активно досліджується у філософії, політології, соціології та медіазнавстві. Вагомий внесок у розвиток цієї тематики зробили такі дослідники, як Лі МакІнтайр, Гаррі Франкфурт, Ганна Арендт, Річард Рорті та Жан Бодріяр. Вони розглядали проблеми маніпуляції інформацією, політичної пропаганди, когнітивних упереджень та соціальних конструкцій істини. Однак у вітчизняній філософській літературі питання постправди залишається недостатньо дослідженим, що зумовлює необхідність проведення подальших аналітичних студій.

Метою магістерської роботи є аналіз феномена постправди в контексті філософського вчення про істину та дослідження його впливу на сучасне суспільство.

Для досягнення цієї мети поставлено такі **завдання**:

1. Проаналізувати походження і концептуальну еволюцію терміну «постправда», формулюючи філософське визначення з урахуванням його трансформації та впливу постмодерністського релятивізму, медіа та зниження традиційного епістемічного авторитету.

2. Осмислити постправду з точки зору класичних і сучасних теорій істини, щоб визначити епістемологічні виклики, які вона ставить, досліджуючи можливості переосмислення концепції істини.

3. Вивчити соціокультурні механізми, що підтримують і нормалізують динаміку постправди, акцентуючи увагу на ролі медійних систем, емоційних наративів, що ведуть до фрагментації суспільної свідомості та соціальної поляризації.

4. Розглянути ідеологічні та політичні функції постправди як інструменту впливу, підкреслюючи її роль у маніпуляціях та руйнуванні демократичних дискусій.

5. Оцінити вплив постправди на наукові знання та освітні практики зі специфічним акцентом на знецінення експертизи, зростання антиінтелектуалізму, кризи критичного мислення і епістемічної відповідальності в освітньому середовищі.

6. Запропонувати філософські та практичні стратегії для зменшення негативних наслідків постправди, включаючи розвиток медіаграмотності і критичного мислення, а також просування цифрової відповідальності.

Об'єкт дослідження – феномен постправди як соціокультурне явище.

Предметом дослідження є вплив постправди на концепцію істини у сучасній філософії.

Методи дослідження. У роботі використовуються такі методи дослідження:

Герменевтичний метод – для аналізу текстів філософів щодо природи істини та знання;

Порівняльно-історичний метод – для виявлення змін у розумінні істини в різні історичні періоди;

Дискурсивний аналіз – для дослідження медійного дискурсу та способів маніпуляції інформацією;

Соціологічний підхід – для аналізу суспільних наслідків феномена постправди.

Теоретичне і практичне значення дослідження. Теоретичне значення роботи полягає в уточненні концептуальних меж феномена постправди та його зв'язку з класичними та сучасними філософськими концепціями істини. Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих висновків для критичного аналізу інформації, підвищення медіаграмотності, а також для розробки рекомендацій щодо мінімізації негативних наслідків постправди.

Апробація дослідження. Основні положення та результати дослідження представлено на Всеукраїнських науково-практичних конференціях:

1. Дешева Д. І. Вплив релігійних традицій на поняття прав людини та гуманітарні стандарти в умовах війни // Київські філософські студії – 2024. Гуманітарна безпека в умовах війни: виклики сьогодення: Матеріали VII Всеукраїнської наукової конференції. Київ, 17 травня 2024 р. Київ: Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2024.

2. Дешева Д. І. Феномен постправди в контексті філософського вчення про істину // Київські філософські студії – 2025. Гуманітарна безпека в умовах війни: виклики сьогодення: Матеріали VIII Всеукраїнської наукової конференції. Київ, 16 травня 2025 р. Київ: Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2025.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

Перший розділ присвячений теоретико-методологічним аспектам дослідження феномена постправди, включаючи аналітичний огляд літератури.

Другий розділ аналізує стан об'єкта дослідження, зокрема вплив постправди на різні сфери суспільства.

Третій розділ містить практичні аспекти реалізації досліджуваної проблеми та пропонує рекомендації щодо подолання негативних наслідків постправди.

У висновках підбиваються підсумки роботи та формулюються основні результати дослідження.

Ключові терміни. У роботі використовуються такі ключові поняття: постправда, істина, маніпуляція, фейкові новини, інформаційний вплив, когнітивні упередження, постмодернізм, інформаційні бульбашки, діпфейки тощо.

Таким чином, дана магістерська робота має на меті глибокий аналіз феномена постправди в контексті філософського вчення про істину, що є важливим кроком до розуміння сучасних інформаційних реалій та шляхів їхньої трансформації.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ ПОСТПРАВДИ

1.1. Генеза та визначення поняття «постправда»

Спочатку варто зазначити, що термін «постправда» (або «післяправда») характеризує культурний і політичний стан, за якого об'єктивні факти та емпіричні докази поступово втрачають свою визначальну роль у формуванні суспільної думки, відступаючи перед домінуванням емоцій, індивідуальних переконань та ідеологічних наративів. Загалом це явище не заперечує існування істини, а передбачає її маргіналізацію у процесі оцінки тверджень та конструювання реальності, віддаючи перевагу суб'єктивним і афективним критеріям. Згідно з Оксфордським словником англійської мови, який у 2016 році визнав постправду словом року, цей термін визначається як такий, «що стосується обставин, при яких об'єктивні факти мають менший вплив на формування суспільної думки порівняно зі зверненнями до емоцій та особистих переконань» [33]. Таке явище сигналізує про значну епістемологічну зміну, у рамках якої істина набуває дедалі більшої контрверсійності, відносності або ж підпорядковується стратегіям політичного й комунікаційного характеру, орієнтованим на переконання.

Наукові дослідження постправди акцентують увагу на її зв'язку зі змінами в медійному середовищі, кризою інституційної авторитетності та занепадом довіри до традиційних джерел знання. Крім того, це явище віддзеркалює зростаючий вплив дезінформації, фальсифікованих даних і контенту, посиленого алгоритмічними механізмами, на публічну комунікацію. У цьому контексті постправда виступає не

лише дескриптивним поняттям, але й критичним аналітичним підходом для осмислення сучасних трансформацій у сфері істини, знання та владних взаємин.

Феномен постправди, актуальність якого яскраво проявилася в сучасному інформаційному суспільстві, має значно глибші історичні корені, ніж прийнято вважати. Маніпулювання інформацією, контроль над її поширенням і створення вигідних наративів властиві людству протягом усієї його історії. Витоки цього явища можна простежити від античності до сучасності, вивчаючи його через призму політичних, соціальних та технологічних змін.

Ще в античні часи силу інформації у формуванні суспільної думки добре розуміли впливові особи – політичні лідери, філософи й релігійні діячі. Давньогрецькі софісти, наприклад, вважали істину відносною і навчали використовувати риторику як інструмент переконання, незалежний від об'єктивних фактів. Саме такий підхід започаткував традицію маніпуляцій у суспільному дискурсі. У Римській імперії контрольована інформація також грала ключову роль: імператори активно формували імідж через пропаганду, монети, зображення та літературні твори. Варто лише згадати праці істориків того періоду – Тацита і Светонія, – які часто адаптувалися до політичної ситуації.

У Середньовіччі контроль за інформацією посилювався завдяки церкві, яка стала основним регулятором суспільних уявлень. Будь-яка інформація, що суперечила церковним догмам, викорінювалася через цензуру або фізичне знищення – прикладом цього є боротьба з єрессю та інквізиція. Церква ефективно використовувала символіку, мистецтво й літургію для підтримки встановленої картини світу. Пізніше поява друкарського верстата в XV столітті принесла перший великий прорив у поширенні інформації і водночас це дозволило державам та релігійним організаціям використовувати друковані засоби для пропаганди. Під час Реформації католицька

церква й протестанти інтенсивно застосовували друк для просування своїх ідей, що створило поляризовані інформаційні простори.

У XVII-XVIII століттях, під час епохи Просвітництва, раціональна істина набула нового значення. Однак навіть у цей період політики активно вдавалися до цензури та інформаційного контролю для збереження свого впливу. Абсолютистські монархії жорстко регулювали видавничу діяльність і придушували опозиційні погляди.

XIX століття привнесло масову пресу як новий інструмент впливу на громадську свідомість. Формування національних держав і розвиток політичних ідей підсилили використання газет і брошур для маніпулювання суспільною думкою. Пропагандистські стратегії, найвідоміші з них – кампанії Наполеона, є яскравим прикладом тогочасних інформаційних маніпуляцій.

XX століття стало переломним у сфері масових комунікацій. З появою радіо, телебачення й Інтернету способи передачі й отримання інформації суттєво змінилися. Держави почали ще активніше використовувати ці платформи для пропагандистських цілей, що було особливо помітно за умов тоталітарних режимів. Йозеф Геббельс, очільник пропагандистського апарату Третього Рейху, започаткував стратегії масового впливу, де першорядне значення надавалося емоційно забарвленим наративам, багаторазовому повторюванню меседжів та конструюванню спрощених образів супротивника. Аналогічні прийоми використовувалися в СРСР, де підконтрольні медіа забезпечували формування одностайної інтерпретації дійсності, ігноруючи альтернативні перспективи. У період Холодної війни інформаційне протистояння між Заходом та Радянським блоком сприяло інтенсифікації пропагандистської діяльності, поширенню дезінформації та спробам маніпулювання суспільною свідомістю. Саме тоді сформувалися передумови для постправди як

глобального феномену: громадськість поступово звикала до існування суперечливих версій подій, які виходили від різних джерел.

З розвитком телебачення мистецтво маніпуляції досягло нових вершин. Теорія медіа-ефектів, що виникла в другій половині XX століття, продемонструвала, що аудиторія не просто споживає інформацію, а й інтерпретує її залежно від способу подачі. У цей час сформувалася концепція «медіафільтрів» – ідея про можливість контролю над наративами, які циркулюють в суспільстві, з боку власників медіа.

Відтак, історичні корені постправди сягають давнини, розкриваючись через три ключові аспекти: політичну пропаганду, контроль над інформаційним потоком та вплив мас-медіа. Від софістичної риторики та наративів Римської імперії, через середньовічну церковну цензуру та революцію друку, до тоталітарної пропаганди XX століття – кожен історичний період вніс свій вклад у формування передумов постправди. У сучасному вимірі вона не є результатом миттєвого процесу, а являє собою логічне продовження інформаційних маніпуляцій, що розвивалися століттями і її унікальність визначається масштабом та технологічним контекстом, який надає їй нові можливості для впливу на суспільство. Розуміння історичних передумов постправди дозволяє глибше вивчити її механізми та знаходити ефективні стратегії протидії цьому явищу.

1.2. Постправда у рамках філософських концепцій істини

Аналіз класичних філософських концепцій істини – кореспондентної, когерентної та прагматичної – дозволить глибше зрозуміти складність і багатогранність проблеми істини в умовах сучасного інформаційного суспільства та

епохи постправди. Кореспондентна теорія істини є однією з найдавніших та найвпливовіших ідей у філософії, яка зародилася ще в античну епоху. Аристотель сформулював основоположний принцип цієї концепції, визначивши істину як відповідність висловлювань до реального стану речей. Ідеї Аристотеля надалі розвивалися схоластами, як-от Томасом Аквінським, а в XX столітті знайшли активне застосування завдяки працям Бертрана Рассела та Альфреда Тарського. Основні положення цієї теорії наголошують на її ключових рисах: об'єктивності (існування істини незалежно від суб'єкта), фактичності (визначення істини через відповідність висловлювання реальності) та емпіричній перевірюваності (можливість підтвердження через спостереження чи науковий метод).

Проте сучасна епоха постправди кидає суттєві виклики цій класичній концепції. У наш час інформаційний простір сприяє появі альтернативних інтерпретацій реальності, де емоції та суб'єктивні переконання часто беруть гору над фактами. Одним з головних викликів є нехтування об'єктивністю через масову комунікацію. ЗМІ, особливо соціальні мережі, нерідко створюють ілюзію реальності, яка може не узгоджуватися з об'єктивними фактами. Вибіркове подання інформації дозволяє акцентувати увагу на окремих аспектах і маніпулювати суспільною думкою.

Ще один феномен – поширення так званих «альтернативних фактів», які набули популярності в політичній риторичі. Зокрема, адміністрація Дональда Трампа активно використовувала цей термін для виправдання суперечливих заяв, що створило уявлення про рівнозначність усіх наративів, навіть якщо вони були безпідставними. У результаті кореспондентна теорія істини дедалі частіше поступається місцем суб'єктивним судженням, які впливають на суспільне сприйняття реальності.

Не менш вагомий виклик походить від постмодерністської критики. Представники Мішель Фуко та Жан-Франсуа Ліотар вважали істину не об'єктивною категорією, а продуктом дискурсу, зумовленого владними відносинами. Це переорієнтувало увагу з відповідності висловлювань реальності на аналіз контексту та соціальних практик, у яких ці висловлювання існують.

Також загрозу для кореспондентної теорії становить поширення фейкових новин. У цифрову епоху вони циркулюють значно швидше, ніж перевірена інформація, адже алгоритми соціальних мереж сприяють популяризації контенту, який викликає емоційний відгук. Це ставить під сумнів базовий принцип кореспондентної теорії: істинність має ґрунтуватися на відповідності об'єктивним фактам. Додатково ця концепція часто використовується державними та корпоративними інститутами як інструмент ідеологічного контролю. У авторитарних режимах, наприклад, державна пропаганда презентує офіційні версії подій як «єдину істину», ігноруючи чи викривляючи альтернативні точки зору.

Попри всі виклики, кореспондентна теорія істини зберігає свою значущість у боротьбі з дезінформацією. Її оновлення для відповідності сучасному інформаційному середовищу може здійснюватися через кілька ключових стратегій: насамперед важливу роль відіграють незалежні медіа та ініціативи з перевірки інформації, а саме: Snopes, Politifact і StopFake, які допомагають розмежовувати факти, маніпуляції та неправдиві наративи. Додатково необхідно відновити роль емпіричного методу як базового інструмента для перевірки правдивості, а науковий підхід до аналізу даних формує довіру до перевірених фактів у суспільстві.

Епоха постправди ускладнює використання кореспондентної теорії істини, але залишається необхідним інструментом для підтримання об'єктивності й точності інформації. Ефективна адаптація через незалежний фактчекінг, просування

критичного мислення та інтеграцію з іншими підходами слугуватиме надійним бар'єром перед маніпуляціями й дезінформацією сучасного світу.

Когерентна теорія істини визначає правдивість висловлювання через його логічну відповідність вже наявному знанню. Тобто, твердження вважатиметься істинним, якщо воно не суперечить прийнятим переконанням і органічно вписується в загальний масив відомостей. Цей підхід є повною протилежністю кореспондентній теорії істини, що спирається на відповідність фактів. У класичному викладі когерентна теорія працює як система знань, вільна від внутрішніх суперечностей, що дає змогу формувати концепції, які не вимагають емпіричного доведення. Проте в реаліях сучасного світу, перенасиченого інформацією та постправдою, ця теорія набуває особливого значення, особливо у контексті інформаційних бульбашок – ситуацій, коли люди споживають інформацію переважно з ресурсів, що підтримують їхні вже сформовані переконання, уникаючи протилежних даних. Це досягається алгоритмами соціальних мереж і пошукових систем, які налаштовані на показ користувачам контенту відповідно до їхніх вподобань. Як наслідок, кожна група отримує інформацію, що узгоджується з її переконаннями, формуючи когерентну, але потенційно неправильну картину світу.

У розрізі когерентної теорії істини, інформаційні бульбашки відіграють ключову роль у створенні паралельних реальностей. Якщо істина визначається виключно відповідно до внутрішньо узгодженої системи переконань, будь-яке твердження, яке підтверджує поточну когерентну картину, може сприйматися як правдиве, навіть якщо воно не має жодного зв'язку з об'єктивною реальністю – це пояснює, чому різні соціальні групи здатні по-різному сприймати одні й ті ж самі події.

Наприклад, у політичному дискурсі прихильники певної ідеології отримують інформацію переважно з медіа, що підтримують їхні погляди. Будь-яка інформація,

що суперечить їхнім переконанням, або ігнорується, або дискредитується як маніпулятивна або «фейкова» і в результаті виникає самозамкнена система переконань, що відповідає принципам когерентної теорії істини. Це пояснює чому політичні та соціальні суперечки часто виявляються невирішеними: кожна сторона оперує не просто різними фактами, а й різними системами істини, в яких протилежні твердження навіть не можуть розглядатися як потенційно істинні.

З цієї причини когерентна теорія істини в епоху постправди зміцнює інформаційні бульбашки та теоретично призводить розколу думок суспільства. Якщо окреслена вище кореспондентна теорія передбачає можливість перевірки тверджень через емпіричний досвід, когерентний підхід дозволяє відкидати будь-які незручні факти, якщо вони не відповідають уже сформованим переконанням. У політиці, медіа та соціальних мережах це призводить до поглиблення поляризації, оскільки різні соціальні групи існують в різних інформаційних світах.

Когерентна теорія істини дозволяє створювати системи переконань, які внутрішньо несуперечливі, але необов'язково відповідають дійсності. Інформаційні бульбашки, що виникають завдяки алгоритмам медіаплатформ, посилюють цей ефект, ускладнюючи діалог між різними точками зору.

Кореспондентна теорія істини, яка тривалий час вважалася основою раціонального пізнання, сьогодні стикається із перепонами. Її принцип відповідності висловлювань фактам здається особливо актуальним на тлі інформаційного шуму, що давно проник у повсякденність. Однак саме феномен постправди висвітлює її вразливі місця. Поняття «факту» стає розмитим у ситуаціях множинності інформації – часто суперечливої або контрольованої зацікавленими сторонами. Відтак, суспільна свідомість дедалі частіше оперує не об'єктивними фактами, а вигідними інтерпретаціями.

Когерентна теорія істини, зі свого боку, привертає увагу своєю спрямованістю на узгодженість і цілісність знання в межах певної системи, тому її пріоритетність для аналізу постправди є суттєвою. Сьогодні інформація структурується у межах ізольованих медіа-бульбашок і когерентність слугує критерієм «правди», однак ця модель теж несе ризики адж створює замкнені інформаційні «світи», де визнаються лише ті факти, що гармонують із загальною картиною, навіть якщо вони далекі від реальності. Внаслідок цього загострюється соціальна фрагментація і радикалізація думок: різні групи стали частіше існувати у власних «когерентних» реальностях.

Прагматична концепція істини набуває особливої актуальності в умовах постправди завдяки своєму акценту на корисність знання. В сучасних інформаційних практиках саме ефективність і впливовість інформації часто замінюють її правдивість. Те, що працює й дає результат, оголошується «істинним» і це створює небезпечний ґрунт для маніпуляцій: важливим стає не факт перевірки інформації, а її здатність досягати поставлених цілей – мобілізувати електорат, викликати суспільний резонанс чи впливати на політичний порядок денний. Постправда успішно використовує прагматичний підхід для виправдання таких стратегій.

Прагматична концепція здається однією з найбільш відповідних запитам сучасності. Для багатьох учасників інформаційного обміну істина є такою, що працює на досягнення певних цілей або приносить конкретну користь. У контексті масових комунікацій це означає: те, що здатне привернути увагу, викликати емоції, збільшити прибутки чи забезпечити політичні переваги. Саме на цих принципах будуються стратегії постправди – маніпулятивне використання інформації для досягнення практичних результатів, незалежно від її фактичної достовірності. Ця практичність не обов'язково є цілеспрямованою брехнею чи деструктивним явищем – нерідко інформація, яка відповідає інтересам певної групи, сприймається як

«правдива», навіть якщо вона часткова чи спотворена. Водночас без критичного аналізу прагматизм може легко перетворитися на інструмент маніпуляції та зміцнення фейкових повідомлень. Слід зауважити, що прагматизм як такий не є маніпулятивним за своєю сутністю, бо у класичному розумінні він вимагає, щоб істина приносила реальну користь суспільству та залишалася відкритою до перевірки й критичного аналізу. Проблеми виникають лише там, де практична ефективність стає єдиним критерієм правдивості, а питання перевірки ігноруються.

Висновок із цього аналізу полягає у тому, що всі три концепції істини частково розкривають механізми функціонування постправди, проте кожна має свої межі. Кореспондентна теорія стикається з кризою поняття об'єктивності й факту; когерентна виявляє ризик замкнутості інформаційних просторів; прагматична ж нашою хується на небезпеку підміни істини її корисністю. Разом із цим вони забезпечують цінну теоретичну основу для розуміння того, як змінюється поняття істини в умовах інформаційного перевантаження.

Крім цього, аналіз цих понять підкреслює складний аспект постправди: він впливає з взаємодії між їх сильними та слабкими сторонами. Поняття об'єктивної істини вже не є беззаперечним через проблему довіри та зменшення цінності «фактів». Когерентність може бути використана для створення внутрішньо пов'язаних, але ізольованих інформаційних спільнот, які не потребують зовнішніх відносин. Прагматизм надає пріоритет ефективності, проте він не визначає правду, а скоріше служить інструментом.

У цьому контексті питання постправди є не лише кризою істини, а скоріше відображенням кризи в механізмах перевірки та функціонування суспільного знання. Постправда пов'язана не з відсутністю цінності істини, а тому, що методи виявлення, визначення та прийняття істини змінюються. Останнім часом спостерігається зміна

конкуренції між різними способами розуміння істини, а кореспондентний підхід втрачає своє домінування на користь прагматичного та когерентного, що особливо актуалізуються через унікальні характеристики інформаційного середовища.

Однак це не означає, що концепція істини стала неактуальною. Навпаки, філософський аналіз демонструє, що в царині постправди нагальність проблеми істини стає ще більш вираженою. Пошук рішення потребує не лише філософського споглядання, але й всебічного розуміння, яке охоплює етику, медіа-дослідження, соціологію та політичну філософію. Неможливо подолати виклики постправди просто повернувшись до «старої істини», а переосмисливши весь підхід до інформації та взаємодії. Тож, класичні уявлення про істину все ще є актуальними для аналізу, але їх застосування повинно бути адаптоване до мінливих обставин – це саме те, що створює місце для додаткових теоретичних досліджень.

1.3. Вплив ідей постмодерну на розвиток феномену постправди

Постмодернізм як інтелектуальний рух виник у середині ХХ століття як критична відповідь на модернізм та його уявлення про раціональність, науку й ідею прогресу. Якщо модернізм підкреслював можливість об'єктивного пізнання світу через наукові методи, то постмодернізм поставив під сумнів саму ідею об'єктивності. Стверджувалось, що істина не є універсальною чи статичною категорією, а натомість формується під впливом соціальних, історичних і культурних контекстів.

Однією з ключових ідей постмодернізму є критика метанаративів – великих, всеосяжних історій, що прагнуть пояснити світ і претендують на статус абсолютної

істини. Жан-Франсуа Ліотар у праці «Стан постмодерну» (1979) охарактеризував постмодерн як «недовіру до метанаративів». Під останніми він розумів ідеологічні чи філософські системи, такі як Просвітництво, марксизм чи християнство, які претендують на всеосяжне пояснення реальності. На його думку, сучасне суспільство позбавлене єдиної «великої історії», здатної пояснити світ. Замість цього існують численні малі наративи, що перебувають у стані конкуренції [26, с. 15]. Ця концепція значно змінює уявлення про істину. Якщо немає єдиної абсолютної істини, тоді існує безліч локальних правд, кожна з яких діє лише в межах свого контексту – у такому погляді істина стає не об'єктивною реальністю, а продуктом соціальних угод.

Ідеї Ніцше, попри те що сам він писав у XIX столітті, мали вагомий вплив на розвиток постмодернізму. Його сумнів у можливості об'єктивного пізнання став одним із теоретичних фундаментів цієї течії. Тезу Ніцше про те, що «фактів немає, є лише інтерпретації», часто співвідносять з постмодерністською критикою об'єктивності істини. На думку Ніцше, істина – це не незалежна від людського впливу реальність, а набір мовних конструкцій, створених для підтримки соціального порядку. Крім того, він наголошував, що істина є інструментом влади: контроль над дискурсом забезпечує контроль над визначенням того, що вважати правдивим – таке уявлення про істину стало важливим елементом постмодерністської філософії [31, с. 81].

Мішель Фуко розвинув ідеї Ніцше й запропонував концепцію «режимів істини». Відповідно до його підходу, істина не існує поза соціальними й політичними структурами, адже формується в процесі взаємодії знання та влади. У своїй роботі «Археологія знання» (1969) Фуко показав, що наукове знання не є ізольованим від суспільства. Те, що визнається науковим фактом, фактично визначається суспільними механізмами [12, с. 284]. Наприклад, расові теорії XIX століття колись вважалися

науково обґрунтованими, але сьогодні їх розцінюють як псевдонауку. Фуко також досліджував, як знання використовується для контролю над суспільством. Він доводив, що істина – це функція влади: ті, хто визначають знання, мають змогу впливати й на суспільний порядок. [12, с. 289] Типовим прикладом є державна пропаганда, коли наративи нав'язуються громадянам як єдина «істина».

Жак Дерріда був важливою фігурою постмодернізму, ввів концепцію деконструкції, яка передбачає вивчення текстів для виявлення їх численних значень та невизначеностей. Дерріда стверджував, що тексти можна трактувати різними способами, що робить концепцію абсолютної істини неможливою. У своїй теорії він критикував підхід логіко-центристського мислення, встановлення чітких меж між тим, що є правдою, і тим, що є помилковим. Згідно з його точкою зору, мова за своєю суттю неоднозначна, і інтерпретація слів змінюється залежно від контексту, в якому вони використовуються. Це означає, що будь-яке твердження може бути невизначеним, а істина ніколи не є абсолютною. Дерріда також підкреслював, що мова формує наше сприйняття реальності [8, с. 74]. Ми не просто зображуємо світ через слова – вони володіють силою формувати реальність – це проклало шлях до концепцій постправди: значення фактів зменшується, а натомість емоції та переконлива мова мають перевагу.

Виходячи з цього, постмодернізм боровся з традиційними уявленнями про істину, які формували західну філософію століттями. Якщо класичні ідеї істини стверджували, що істина узгоджується з твердженнями реальності, то постмодерн відкинув можливість такої відповідності. Натомість він запропонував альтернативні підходи до істини: вона – це соціальна конструкція, що означає, що те, що вважається справжнім, варіюється залежно від суспільства та його встановлених установ.

Ці ідеї відіграли значну роль у розвитку явища постправди, де суб'єктивні інтерпретації мають більше ваги, ніж об'єктивні факти, і в такому середовищі правда стає інструментом, що використовується в політичних іграх. Постмодернізм революціонував концепцію істини, кидаючи виклик її об'єктивності та пристосованості. Він продемонстрував, що істина – це не точне уявлення про реальність, а скоріше результат спілкування, соціальних взаємодій.

Такий суттєвий прогрес в перспективі мав широкі наслідки, впливаючи на різні аспекти суспільства – політику та засоби масової інформації. З'явилися умови для піднесення постправди, коли їх інтерпретації та риторичні стратегії набули істотного впливу. У сучасному суспільстві постмодерністи стверджують, що істина фрагментована в різні місцеві наративи, а реальність більше формується за допомогою мови та впливом влади, ніж за об'єктивними фактами.

Постмодерністський релятивізм суттєво змінив способи осмислення істини та зруйнував традиційні епістемологічні норми, які раніше забезпечували стабільну основу для знання. У центрі цієї трансформації лежить відхід від ідеї абсолютних та універсальних істин, а також визнання того, що знання є продуктом соціальних, культурних та історичних контекстів – це глибоко вплинуло на суспільне мислення, що особливо яскраво проявилось у феномені постправди.

Одним із ключових аспектів постмодерністського релятивізму є відмова від метанаративів – глобальних теоретичних конструкцій, які претендували на універсальність у трактуванні реальності. Ліотар розглядає знання як сукупність мовних ігор, де кожен дискурс створює власні правила та критерії істини. Те, що вважається істинним в межах одного дискурсу, може бути повністю заперечене іншим, акцентуючи плинність і умовність знань. Це ставить під питання класичне припущення про те, що істина відкривається через розум та емпіричний аналіз,

натомість представляючи її як конструкцію, сформовану специфічними культурними й історичними обставинами [26, с. 9].

Ідею Ліотара розширює Мішель Фуко, який досліджує зв'язок між знанням і владою. Фуко стверджує, що істина є продуктом режимів дискурсу, які визначають легітимність знань та регулюються структурами влади – державними інституціями, науковою спільнотою чи медіа. На його думку, претензії на істину завжди обумовлені владними відносинами, де політичні й соціальні системи впливу організовують дискурс та встановлюють норми прийнятності знань. Такий підхід ускладнює епістемологію: якщо знання конструюється владними силами, жодна істина не може претендувати на об'єктивну універсальність. Натомість кожна культура чи інституція творить свої версії правди, формуючи фрагментований і децентралізований ландшафт знань. Аналіз Фуко демонструє мінливу природу істини, яка не є відповідністю реальності, а радше історично обумовленим процесом змін.

З іншого боку, Річард Рорті пропонує прагматичну альтернативу постмодерністському релятивізму. У його поглядах істина не визначається відповідністю реальності, а функціонує як практичний інструмент у межах конкретних спільнот дискурсу. Рорті закликає відмовитися від пошуку об'єктивної істини заради зосередження на її користі. Він припускає, що істиною слід вважати те, що найкраще працює для суспільства в конкретних умовах часу та середовища [36, с. 297].

Підйом постмодерністського релятивізму спричинив суттєві зміни у тому, як ми розуміємо та підходимо до знань. Одним з найбільш помітних перетворень є перехід до децентралізованого розуміння істини. У класичній гносеології правда вважалася стабільною та універсальною концепцією, але постмодернізм кидає виклик цьому

поняттю, стверджуючи, що істина є плюралістичною, фрагментарною та контекстною.

Ще одна ключова зміна – критика неупередженості. Концепція об'єктивності, яка є основою наукових досліджень та раціональних дискусій, оскаржується постмодерністською думкою. Якщо всі знання впливають на мову, ідеологію та структуру влади, то концепція нейтрального, неупередженого спостерігача стає просто ілюзією. Натомість створення знань розглядається як боротьба ідей, де існують різні рамки для прийняття та визнання.

Постмодерний релятивізм також визнає суб'єктивний досвід як дійсну форму знань. Традиційна епістемологія цінує емпіричні дані та логічні міркування як основні джерела істини, тоді як постмодернізм визнає життєвий досвід як однаково вагомі форми знань. Ця зміна очевидна в сучасних дискусіях про ідентичність, де обговорюються особисті точки зору, які мають більше ваги, ніж об'єктивні дослідження. Крім того, постмодерністський релятивізм відіграв роль у переміщенні від фактичної інформації до оповідних перспектив.

Філософські зміни, спричинені постмодернізмом, були важливими для обставин постправди і це створило середовище, де суперечливі твердження істини могли вільно розповсюджуватися без будь-яких способів перевірки. Динаміка особливо очевидна в цифрових медіа, де алгоритми контролюють персоналізоване інформаційне середовище, яке підсилює існуючі упередження. При цьому ускладнюється утворення консенсусу, що призводить до політичного та соціального поділу. Крім того, постмодерна критика об'єктивності стала інструментом у політичних дебатах, що дозволяє поширювати помилкову інформацію. Тобто якщо правда нав'язана, то будь-яке аргументоване твердження може бути відхилено як

«фальшиві новини», і факти втраять своє значення на користь ідеологічної зручності.

Постмодерний релятивізм означає суттєву зміну гносеологічних принципів та ставить під сумнів поняття універсальної істини та замінює її рамки, які покладаються на дискурс. Філософи показали, що знання – це не точне уявлення про реальність, а скоріше продукт соціальних та історичних впливів. Описані ідеї, безперечно, проливають світло на проблеми догматичного мислення, проте вони викликали інтенсивні дебати про те, що вважається правдивим. Наслідки мінливості особливо очевидні в епоху постправди, і фрагментація гносеологічних норм створила проблему, коли мова йде про різницю надійної інформації від маніпуляцій.

Можна зробити висновок, що постмодерністський релятивізм представляє подвійний виклик: він пропонує цінну критику догматичної гносеології, але одночасно ускладнює зусилля щодо створення спільної основи знань у демократичному суспільстві. Питання постправди не пов'язане лише з дезінформацією, а скоріше проявом глибокої гносеологічної кризи, адже правда стає дедалі більше нестабільною концепцією.

1.4. Аналітичний огляд наукової літератури за темою дослідження

Феномен постправди є соціокультурним комплексним явищем, тому щоб зрозуміти його природу, необхідно звернутися до ключових праць, які аналізують природу істини, роль інформаційних технологій у формуванні постправди та її вплив на суспільні процеси.

Фрідріх Ніцше був одним із ключових мислителів, які заклали основи критичного уявлення про істину. У своїй праці «По той бік добра і зла» (1886) він розглядає істину як конструкт, що залежить від людської волі та інтерпретації. Ніцше заперечує існування об'єктивної істини і стверджує, що будь-яке знання є результатом перспективи. Це особливо важливо для розуміння постправди. Сучасний інформаційний простір працює за схожим принципом: істина сприймається не як об'єктивна, а як поле боротьби між різними інтерпретаціями. У своїй «Генеалогії моралі» Ніцше дослідив походження моральних цінностей і показав, як вони формуються під впливом влади та масової свідомості. Так само і постправда функціонує як механізм впливу, за допомогою якого медіа, політичні структури та технології конструюють «правду» відповідно до власних інтересів. Його концепція «волі до влади» також пояснює, чому боротьба за контроль над інформацією є важливою рисою постправди.

Мішель Фуко – видатний теоретик, який значною мірою визначив сучасні підходи до аналізу істини та її соціальних функцій. У своїй праці «Археологія знання» (1969) він розглядає поняття дискурсу як сукупності знань, що визначають, що вважається істинним у певний історичний період. У контексті постправди це означає, що істина не є ані стабільною, ані універсальною, а конструюється за допомогою механізмів влади, які визначають, які твердження визнаються легітимними. Фуко також аналізує зв'язок між знанням і владою у праці «Наглядати і карати» (1975), де він стверджує, що влада домінує в суспільстві не лише через примус, але й через механізми дисципліни та нормалізації дискурсу [10, с. 201]. У світі постправди це проявляється в тому, як медіа, політики та технологічні компанії формують прийнятні наративи та витісняють альтернативні версії реальності.

Концепція «біологічної влади» Фуко не менш важлива для розуміння інформаційного суспільства. Фуко показує, що влада здійснюється через контроль над інформацією, медичними знаннями та статистикою, що також актуально у контексті постправди, адже пандемії та інші подібні кризи інтерпретуються через призму владних стратегій.

У своїй книзі «Постмодерна ситуація» (1979) Жан-Франсуа Ліотар стверджує, що сучасність характеризується крахом метанаративів (релігійних, наукових, політичних тощо). Це безпосередньо пов'язано з постправдою, адже в контексті зрушень загальноприйнятих істин суспільство втрачає спільну основу для розуміння реальності. Ліотар підкреслює, що в постмодернізмі знання та ідеї є фрагментованим і різні групи формують власні версії істини. Це особливо актуально сьогодні, бо соціальні медіа дозволяють створювати закриті інформаційні бульбашки, де кожна група має власну «правду». Цей процес сприяє поширенню дезінформації, оскільки традиційні механізми перевірки правди втрачають значення. Ліотар зазначає, що різні спільноти використовують власні правила для визначення істини, що у висновку веде до конфліктів між конкуруючими дискурсами. Це також спостерігається в політичних дебатах, де різні позиції не тільки дотримуються протилежних думок, але й виходять з відмінних базових припущень про те, що таке істина.

У своїй праці «Симулякри та симуляція» (1981) Жан Бодріяр вводить поняття симулякра як копії без оригіналу, що створює гіперреальність. Він стверджує, що в сучасному суспільстві реальність замінена символами та образами, які циркулюють у медіа-просторі, створюючи ефект достовірності, що не відповідає об'єктивному стану речей [6, с. 36]. В умовах постправди інформація, що поширюється в медіа, часто є не об'єктивною, а симулякром, тобто сконструйованою реальністю, яка визначається не

фактами, а медійними репрезентаціями. Прикладом цього є емоційна політична риторика, що формує сприйняття світу через постійне переосмислення подій.

Славой Жижек, в свою чергу, спирається на лаканівський психоаналіз і марксистську теорію, щоб проаналізувати, як ідеологія функціонує в суспільстві за допомогою маніпулятивного дискурсу. У працях «Піднесений об'єкт ідеології» (1989) та «Ласкаво просимо в пустелю реального» (2002), він досліджує, як сучасні медіа створюють спрощені образи реальності та посилюють існуючі соціальні та політичні наративи. Жижек зазначає, що люди не просто приймають інформацію, а спонтанно вважають її правдивою, навіть якщо вона суперечить логіці та фактам. Це відбувається тому, що постправа не лише змінює сприйняття реальності, але й задовольняє глибинні психологічні потреби людей у стабільності, самоідентифікації та підтвердженні переконань.

У контексті постправди медіа відіграють роль кіноекрану, на якому ідеологічні міфи подаються як реальність, а люди приймають цю симульовану реальність без критичного осмислення. У своїй філософії деконструкції Жак Дерріда підірвав класичне уявлення про істину як стабільну та об'єктивну. У працях «Грамматологію» (1967) та «Дисемінація» (1972), він стверджував, що значення завжди відкрите і що мова, яку ми використовуємо для опису реальності, не є нейтральною, а містить приховані ідеологічні конотації. Це безпосередньо пов'язано з постправдою. Адже сучасні інформаційні технології використовують принцип деконструкції, щоб перетворити кожне висловлювання на об'єкт інтерпретаційної гри. У суспільстві постправди будь-який факт може бути представлений як «точка зору», а будь-яка думка – як «альтернативний факт» – це розмиває межі між правдою та вигадкою та нормалізує дезінформацію та релятивізацію правди.

У своїй теорії комунікативної дії Юрген Габермас розглядає публічну сферу як місце раціональних дебатів, де критичний дискурс дозволяє досягти консенсусу шляхом обговорення, а не маніпуляції. Однак у сучасному суспільстві цей ідеал не завжди дотриманий, оскільки засоби масової інформації та цифрові платформи фрагментують громадську думку. Габермас попереджає, що маніпулювання інформацією, комерціалізація новин і домінування емоційного дискурсу підривають можливість демократичного публічного діалогу. Це особливо помітно в медіа-кампаніях постправди, бо сьогодні конструктивні дебати замінюються емоційними гаслами, а критична рефлексія – простими ідеологічними конструкціями.

Сучасні дослідження постправди як соціокультурного феномену значною мірою ґрунтуються на роботах Лі Макінтайра («Постправда», 2018) та Стіва Фуллера («Постправда: знання як сила з позицій гри», 2018). Макінтайр розглядає постправду як результат конвергенції суб'єктивного сприйняття та маніпулятивних технологій, тоді як Фуллер зосереджується на зміні епістемологічних підходів у суспільствах, де знання стає інструментом боротьби за владу. Подібні ідеї розвиваються в книзі Ральфа Кейса «Ера постправди» (2004), в якій аналізується вплив дезінформації на громадську думку та політичні процеси.

Особливе місце у вивченні постправди займають роботи, що аналізують роль медіа у її формуванні. У фундаментальній праці «Розважаємось до смерті» (1985) Ніл Постман передбачив тенденцію до спрощення інформації та зміщення акценту з фактів на емоційний вплив. Схожі думки розвинені в книзі Елі Парайзера «Бульбашка-фільтр» (2011), яка пояснює, як алгоритми соціальних мереж створюють інформаційні бульбашки і як вони поширюють дезінформацію та соціальну поляризацію. Також важливою є робота Чомські і Германа «Виробництво згоди» (1988), яка показує, як медіа можуть маніпулювати громадською думкою. Політичний

вимір постправди обговорюється в роботах Ганни Арендт («Істина і політика», 1967) і Стенлі Джейсона («Як працює пропаганда», 2015). Арендт наголошує на небезпеці підміни фактів ідеологічними інтерпретаціями, тоді як Джейсон аналізує механізми пропаганди та їхній вплив на суспільну свідомість. Відповідні аспекти політичної постправди детально розглядаються у книзі «Як гинуть демократії» (2018) Стівена Левітські та Деніела Зіблата, де автори обговорюють, як маніпуляції з фактами та медіа-кампанії підривають демократичні інститути.

Про українські дослідження феномену постправди розповідає Дмитро Кулеба («Війна за реальність: як перемогти у світі фейків, правд і спільнот», 2020). Інформаційні війни та технології постправди в сучасному суспільстві є репрезентативними, вони аналізують специфічний зміст поширення дезінформації в умовах гібридних війн та інформаційних кампаній. Крім цього, український контекст проблематики постправди розглядається в дослідженні Володимира Єрмоленка («Плинні ідеології», 2018), в якому аналізується трансформація політичної комунікації в цифрову епоху.

Теоретичні основи розуміння істини в сучасній філософії закладені в працях Мартіна Гайдеггера («Буття і час», 1927) та Ганса-Георга Гадамера («Істина і метод», 1960). Їхня герменевтика істини та поняття історичної залежності знання є важливими для аналізу феномену постправди. Схожі ідеї розвиває Річард Рорті у книзі «Випадковість, іронія і солідарність» (1989), в якій він наголошує на релятивізмі істини та її залежності від мовних і соціальних практик. У праці «Філософія і дзеркало природи» 1979 року Рорті наголошує, що знання не може бути відображенням об'єктивної реальності, а є лише результатом соціальних та мовних практик. Ця позиція відповідає його прагматизму, який відкидає поняття єдиної об'єктивної реальності і натомість наголошує на важливості корисності та

обґрунтованості ідей у суспільному житті. Концепція Рорті є важливою для аналізу феномену постправди. Його погляд на правду як на змінну та обговорювану соціальну конструкцію дає основу для пояснення того, як різні групи можуть формувати альтернативні реальності за допомогою мови, медіа та політичної риторики. Тут постправда постає як логічний наслідок заперечення універсальної істини та домінування наративних стратегій. Рорті також звертає увагу на роль демократичного діалогу у формуванні правди. Він вважає, що суспільство повинне приймати різні думки і уникати авторитарного нав'язування єдиної істини. Однак у сучасну інформаційну епоху це, як вже зазначалося, веде до маніпулювання і розмежування між фактами та вигадками.

У цьому контексті важливою є робота Метью Д'Анкони «Постправда: нова війна за правду і як їй дати відсіч» (2017), в якій автор детально розглядає механізми маніпулювання фактами в політиці та медіа. Дослідження Дена Аріелі «Передбачувана ірраціональність», 2008 та Деніела Канемана «Мислення швидко і повільно», 2011 визначили фактори емоційного впливу на сприйняття інформації. Вони демонструють, як когнітивні упередження змінюють ставлення до фактів і сприяють поширенню постправди. Схожі висновки зроблені в книзі Шошани Зубофф «Епоха капіталізму спостереження» (2018), яка аналізує, як великі корпорації маніпулюють користувачами за допомогою персоналізованих алгоритмів. Крім цього, політичні виміри постправди детально розглядає Яша Мунк у книзі «Народ проти демократії» 2018 року, де досліджується, як популістська риторика використовує емоції для підриву демократичних інститутів.

Аналіз літератури про постправду свідчить про її багатовимірність, що включає філософський, когнітивний, політичний та медіакомунікаційний аспекти. Подальші дослідження мають враховувати ці підходи для кращого розуміння явища та

розробки можливих стратегій його регулювання. Таким чином, новітні дослідження постправди демонструють її складний та багатогранний характер і потребують комплексного підходу. Аналізуючи літературу, можна виокремити важливі аспекти проблеми, а саме: епістемологічні засади (постмодернізм, релятивізм істини), роль медіа та соціальних мереж у формуванні інформаційного простору, а також політичні та соціальні наслідки постправди. Подальші дослідження покликані ґрунтуватися на синтезі цих підходів для кращого розуміння явища та пошуку шляхів його подолання. Феномен постправди не є раптовим породженням сучасного інформаційного суспільства, а має глибоке інтелектуальне коріння, яке можна простежити в історії філософської думки. Філософські концепції істини, сформовані в класичній та модерній філософії, багато в чому передбачали риси постправди.

Зокрема, Ніцше вказував на умовність і соціальну конструйованість істини, підкреслюючи, що істина є не об'єктивним фактом, а інструментом влади і переконання. Його ідеї лягли в основу постмодерністської критики метанаративів, яку розвинули Фуко та Ліотар. Фуко показав, що істина визначається системами дискурсу та владними структурами, які регулюють доступ до знання, а Ліотар продемонстрував крах універсальної істини та перехід до різноманітних «локальних істин» у постмодерному суспільстві. Описані концепції створили інтелектуальне підґрунтя для розуміння сучасного інформаційного середовища, в якому об'єктивна істина замінюється наративами, що слугують інтересам окремих груп. На перетині філософії та соціології питання постправди досліджував Ю. Габермас, який розглядав проблеми комунікативної раціональності та публічного дискурсу. Він підкреслював, що в той час як якість публічних дебатів залежить від пошуку істини та раціонального консенсусу, постправда підриває ці ідеали через маніпулювання емоціями.

Сучасні дослідження зосереджуються на впливі інформаційних технологій і соціальних мереж на появу постправди. Стверджується, що цифрові медіа створюють ситуацію, коли об'єктивність замінюється емоційним сприйняттям і вірою в те, що люди хочуть почути. Концепція «інформаційної бульбашки» Парайзера описує, як алгоритми соціальних мереж ізолюють користувачів у середовищі посилення існуючих переконань та ускладнюють доступ до альтернативних поглядів. Політичні виміри постправди обговорюються в роботах Арендт, Джейсона, Левитські та Зіблата, які дотримуються тези, що маніпуляція фактами, пропаганда та викривлення реальності є ефективними інструментами у боротьбі за владу, які нехтують демократичними засадами та посилюють соціальну поляризацію. Таким чином, аналіз літератури показує, що постправда є результатом не лише технологічного розвитку, але й глибоких філософських та соціокультурних змін. Вона ставить перед суспільством серйозні виклики не лише в політиці та медіа, а й у сприйнятті правди та реальності загалом. Це вимагає подальших досліджень, спрямованих на розуміння механізмів постправди та пошук стратегій її регулювання.

Висновки. У першому розділі дослідження були визначені фундаментальні підходи до аналізу феномену постправди, уточнені її концептуальні витoki та методологічні засади. Здійснено аналіз еволюції поняття постправди, простежений шлях від його інтеграції в публічний дискурс до оформлення в академічних дослідженнях, що дозволило виявити складну багатогранність і контекстуальну

варіативність цього явища. Звернення до основних філософських концепцій істини – кореспондентної, когерентної та прагматичної – засвідчило, що постправда зміщує акцент з класичного розуміння істини як відповідності фактам чи логічної узгодженості тверджень. Натомість вона демонструє тяжіння до прагматичної парадигми, в якій критерієм істинності стає не об'єктивність, а дієвість комунікації, здатність викликати емоційний відгук та зміцнити групову ідентичність.

Аналіз впливу постмодерністських концепцій на формування феномену постправди підтвердив, що релятивізм, скепсис щодо метанаративів та критика об'єктивізму, характерні для постмодерну, заклали ідеологічне підґрунтя для поширення цього явища. Такі тенденції формували множинності моделей істини, які викликають сумнів у загальних стандартах правдивості знань. Проведений огляд наукової літератури виявив різноманіття інтерпретацій постправди: від її розуміння як політичного інструмента маніпуляції до розгляду як прояву глибоких епістемологічних криз сучасності. Водночас існує консенсус серед дослідників щодо необхідності комплексного підходу для осмислення природи цього феномену.

Таким чином, перший розділ заклав теоретичне підґрунтя для подальшого аналізу постправди як складного явища, що охоплює філософські, соціокультурні та політичні аспекти. Розгляд ключових теорій істини, критичний аналіз постмодерністських ідей та систематизація академічних підходів дозволили окреслити проблемне поле дослідження і створити аналітичну базу для цього складного поняття в різних сферах сучасного життя.

РОЗДІЛ 2. СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ПОСТПРАВДИ

2.1. Постправда як механізм конструювання суспільної реальності

Концепція соціальної реальності як конструкту є фундаментальною ідеєю в галузі епістемології, особливо в межах конструктивістської парадигми. Підхід ставить під сумнів традиційне уявлення про реальність як щось дане чи об'єктивно доступне незалежним чином. Натомість він наголошує, що те, що люди сприймають як «реальність», формується або навіть створюється завдяки людській взаємодії, мові, колективним значенням. Це дозволяє глибше зрозуміти явища на кшталт постправди, висвітлює гнучкість сприйняття істини та соціальні механізми, що впливають на формування і закріплення систем переконань.

Одним із ключових внесків у розуміння соціальної реальності як конструкту стала праця Пітера Л. Бергера та Томаса Лукмана у їхній книзі «Соціальна конструкція реальності» (1966). На їхню думку, реальність не є об'єктивним фактом, а створюється через процеси екстерналізації, об'єктивації та інтерналізації [5, с. 174]. Екстерналізація полягає в проекції суб'єктивних значень на зовнішній світ; об'єктивація – в трансформації цих значень у вигляді об'єктивності; інтерналізація – у включенні цих значень до індивідуальної свідомості. Завдяки цим процесам значення вкорінюються в соціальні норми, змушуючи людей сприймати їх як природні чи очевидні, хоча вони можуть бути історично або культурно відносними.

Центральною тезою Бергера та Лукмана є роль інституцій у стабілізації й утвердженні певних інтерпретацій реальності. Інституції виникають, коли повторювані дії стають спільними між людьми та підпорядковуються соціальному контролю, набуваючи нормативного характеру. З часом вони легітимізують певні наративи, витісняючи альтернативи і створюючи домінуючі «правди», які відповідають суспільним очікуванням. Процес закріплення цієї реальності відбувається через соціалізацію, зокрема первинну – у ранньому дитинстві, і вторинну – у професійних чи спеціалізованих сферах. Таким чином, люди не є

пасивними спостерігачами «об'єктивної» реальності, а активними учасниками її створення та підтримки.

З цього конструктивістського фундаменту поняття символічного інтеракціонізму Джорджа Герберта Міда дає додаткову перспективу на взаємодію між людиною та соціальною реальністю. Головна теза Міда полягає в тому, що «Я» формується через соціальну взаємодію, коли індивід починає усвідомлювати себе через погляд «узагальненого іншого». Це показує, що соціальна ідентичність – це не статична сутність, а мінлива конструкція, що виникає в діалозі з суспільством [29, с. 156]. Ірвінг Гофман, зі свого боку, у драматургічному підході порівнює соціальну поведінку з театральними виставами: люди виконують ролі, керуючи своїми враженнями і спільно створюючи значення ситуацій. Завдяки таким «перформансам» встановлюються спільні визначення дійсності, що підкреслює дискусійність і перформативність соціального світу.

Мова посідає центральне місце в усіх конструктивістських підходах. Людвіг Вітгенштейн у своїй пізній філософії наголошував, що значення слів визначається їхнім використанням у мовних іграх. Ця ідея ставить під сумнів думку про те, що слова безпосередньо відображають об'єктивну реальність світу, натомість наголошує на контекстуальній та соціальній природі значення. Мішель Фуко, підхід якого і був закоріненим у більш структуралістських рамках, але він досліджував, як дискурси – системи знань та мови – конструюють об'єкти, про які ведеться мова. У праці «Археології знання» він аналізував взаємозв'язок влади і знання, демонструючи, як інституції й дискурсивні практики визначають те, що в конкретних історичних і культурних умовах сприймається як істина. У цьому контексті «істина» розглядається не стільки як питання відповідності реальності, скільки як продукт домінуючих режимів дискурсу й влади.

За словами Бергера та Лукмана, процеси об'єктивації та інтерналізації важливі у розумінні того, як помилкові чи оманливі наративи стають глибоко вкоріненими в суспільстві, особливо коли вони підтримуються інституційними механізмами або широко прийнятими культурними сценаріями. Крім того, зосередження уваги на продуктивності, символічній взаємодії та мові у творах Міда, Гофмана та Вітгенштейна підкреслює, як соціальні агенти беруть участь у сенсотворних практиках, які коригуються. У епоху соціальних медіа та цифрового спілкування ці поняття є новими – віртуальний світ, в якому поширюється вірусний контент у вигляді, до прикладу, мемів, може здатися менш реальним через його непрямий характер, але він все ще має значний вплив. Натомість це демонструє вплив символічних дій та створення колективної віри за допомогою перформативних засобів.

Конструктивістська перспектива кидає виклик ідеї, що дезінформації та «фейковим новинам» можна ефективно протистояти, спираючись виключно на об'єктивні факти. Якщо на те, як ми сприймаємо реальність, впливають спільні значення, побудовані за допомогою символічних систем, то прагнення істини також є прагненням до розуміння та інтерпретації. Стає очевидним, що постправа – це не просто відхід від раціонального дискурсу, а прояв основних соціокультурних процесів, що формують створення спільної реальності.

У цьому контексті феномен постправи варто сприймати не як викривлення чи крах правди як такої, а, швидше, як перетворення способів, за допомогою яких формується суспільна дійсність. Акцент на емоціях та цілісності наративу, що переважає емпіричну дійсність, свідчить про перегрупування символічних засобів, через які спільноти обговорюють те, що є дійсним. Це не означає повну відмову від істини, а, радше, модифікацію критеріїв, за якими істини осмислюються.

У зв'язку з цим можна зауважити, що класичні конструктивістські перспективи дають нюансоване розуміння процесу формування суспільної реальності. Теорії Бергера, Лукмана, Міда, Гоффмана, Вітгенштейна та Фуко показують, що те, що ми вважаємо «правдою» або «дійсністю», завжди обумовлюється мовою, взаємодіями та інституційним контекстом. Це дає теоретичний фундамент для інтерпретації постправди як механізму конструювання суспільної реальності у плюралістичному світі. Усвідомлення випадкового, консенсуального та перформативного вимірів істини дозволяє отримати ясніше розуміння того, як постправдиві наративи вкорінюються і як спільноти вирішують виклики, які вони генерують.

Одним з найглибших соціально-культурних наслідків епохи постправди є фрагментація суспільного простору. У сучасні часи спільне розуміння істини стає примарним, суспільства починають ділитися на ізольовані осередки, які більше не мають порозуміння через ідеологічні бар'єри або розходяться навіть щодо найпростіших фактів. Постправда діє не просто як побічний ефект культурної трансформації, але як потужний інструмент, що прискорює цей розрив. Вона функціонує як механізм – як навмисно, так і системно – щоб підірвати єдність громадського життя, замінивши його мозаїкою реальностей, що відповідають конкретним інтересам, ідентичностям та емоційним уподобанням.

В основі цієї фрагментації лежить розмивання спільної епістемологічної основи. Історично ліберально-демократичні суспільства спиралися, в ідеалі, на існування «публічної сфери», як теоретизував Юрген Габермас, де раціональний дискурс і обмін аргументами відкривали шлях до демократичного процесу. У цій ідеалізованій сфері люди, незалежно від походження чи переконань, мали брати участь у обговореннях, спираючись на загальновизнані факти та методи перевірки істинності.

Розвиток постправди нищить цю основу та ставить під сумнів не тільки факти, але й самі інституції, які їх генерують: медіа чи наукове співтовариство.

Алгоритми соціальних медіа посідають важливе місце у закріпленні цих поділів суспільства, відбираючи контент на основі вподобань та історії взаємодії користувачів. Результатом є «бульбашка фільтрів», люди регулярно отримують інформацію, що підтверджує їхні попередні переконання, водночас відгороджуючись від альтернативних поглядів. Це технологічне посередництво реальності підкреслює наявний епістемічний розрив, роблячи діалог і взаєморозуміння, що виникають за ідеологічними лініями, надзвичайно важкими.

Більше того, постправда не просто процвітає у фрагментованих середовищах – вона їх активно генерує. Політичні гравці та групи за інтересами використовують гнучкість правди, щоб формувати наративи, спрямовані на конкретну аудиторію. Ці наративи часто апелюють не стільки до емпіричної точності, скільки до емоційного відгуку, культурних символів та підтвердження упереджень. Ефективність даної стратегії полягає саме в їхній здатності мобілізувати групову лояльність та викликати недовіру до інакодумців. У цьому контексті розбіжності щодо фактів – це не суперечка, яку слід вирішити розумом, а показник належності до протилежного і часто морально підозрілого табору.

Динаміка даної проблеми особливо помітна в політичній сфері – епоха постправди дозволяє використовувати політику ідентичності та культурні символи, презентуючи альтернативні факти, які відповідають конкретним світоглядам. Те, що колись вважалося об'єктивним свідченням, тепер інтерпретується як партійна пропаганда, і навпаки. Політики та медійні особистості, відчуваючи цю динаміку, зосереджуються вже не на тому, щоб виграти дебати, наводячи переконливі аргументи, а на тому, щоб отримати емоційні відгук та посилити групову

прихильність. У такому середовищі консенсус замінюється афективною поляризацією – глибоким емоційним розколом, який ускладнює примирення.

Релігійна, культурна й національна ідентичність усе активніше вплітаються у створення та споживання постправдивих наративів. Якщо правда стає відносною, спільноти звертаються до своїх внутрішніх авторитетів – чи то релігійні догми, етнічні традиції чи локальні знання. Такі джерела зміцнюють єдність всередині груп, але водночас сприяють загальній роздробленості суспільства, часто заперечуючи дійсність зовнішніх уявлень про істину. У підсумку формується різноманіття співіснуючих, але взаємовиключних «режимів істини», кожен із яких бореться за домінування або, принаймні, за автономію від інших.

Економічні та інституційні чинники також додають сили процесу фрагментації, який супроводжує епоху постправди. Неоліберальна орієнтація з її акцентом на ринкових принципах перетворила медіапростір на конкурентне середовище боротьби за увагу. У такому середовищі емоційно заряджений і поляризуючий контент отримує найбільший резонанс, незалежно від його достовірності. Медіа дедалі частіше орієнтуються на задоволення потреб нішевих аудиторій і ідеологічних груп, замість того щоб забезпечувати об'єктивне та збалансоване висвітлення подій. Як наслідок, вони стають не стільки джерелом колективного знання, скільки аренами розділених ідеологічних протистоянь.

У цьому фрагментованому середовищі саме поняття «загального блага» стає все важче підтримувати. Громадська дискусія поступово перетворюється з діалогу в конфронтацію, з пошуку рішень – у вперте відстоювання власних позицій. Варто зазначити, що така фрагментація не завжди виникає спонтанно чи випадково – часто її цілеспрямовано створюють. Авторитарні режими оволоділи мистецтвом використання постправди як стратегічного інструменту для дестабілізації опозиції,

підриву довіри громадян та розширення свого контролю. Засипаючи інформаційний простір суперечливими даними, дезінформацією та конспірологічними теоріями, вони прагнуть викликати плутанину, зруйнувати демократичні інституції та розсіяти єдність опозиції. Це не стільки заміна одного домінуючого наративу іншим, скільки розбивка самої концепції стабільного наративу.

Підхід, який нерідко називають «когнітивним саботажем», дезорієнтує суспільство та позбавляє його політичної активності. Коли стає неможливим визначити, кому довіряти чи у що вірити, індивід часто відходить у приватний світ, стає легкою здобиччю для демагогів або повністю дистанціюється від суспільного життя. Постправа формує соціальний простір, який нерідко є емоційно нестабільним і позбавленим структурної узгодженості, ослаблюючи як солідарність, так і взаєморозуміння.

У цьому контексті спроби відновити соціальну згуртованість стикаються з серйозними викликами. Фактичних коригувань чи поширення критичного мислення недостатньо. Завдання полягає в реконструкції культурної та нормативної основи спільного значення – символічних, інституційних і пізнавальних практик, завдяки яким люди будуть взаємодіяти один з одним у рамках єдиного соціального світу. Це спрямовано на глибоку переоцінку того, як істина функціонує у суспільстві, як формуються довірливі стосунки в інституціях і як люди взаємодіють у контексті власних відмінностей.

Тому, постправа є не лише характеристикою сучасного інформаційного середовища, а й потужною зброєю, що розбиває суспільний простір на ізольовані, часто ворожі між собою групи. Вона руйнує спільне уявлення про реальність, підриває довіру до державних структур та перетворює демократичну дискусію на

боротьбу наративів. Усе це змінює перебіг соціального життя та ускладнює можливості для колективного розуміння та дій.

Протягом століть сучасний наратив ґрунтувався на вірі, що отримані знання самі собою сприятимуть постійному покращенню добробуту. В умовах постправди цей наратив втрачає свою силу. Ідея, що суспільство розвивається завдяки усвідомленню, замінюється відчуттям застою, повторення і навіть деградації. Минуле часто переосмислюється, міфологізується або відроджується для обслуговування сучасних цілей. Просвітництво припустило, що ми можемо плекати науковий прогрес і що суспільство може бути організоване на основі систематичних пошуків істин та правил, заснованих на доказах. У цьому контексті факти були не лише елементами аргументу, але й основою для правознавства, політології та медіа. Припущення полягало в тому, що доступ до перевіреної інформації може допомогти виховувати в людях здатність брати участь в усвідомлених дискусіях.

Факти сучасних парадигм мають відносно стабільні орієнтири, але їх значення в царині постправди залежить від контексту, інтерпретації та емоційних повідомлень. Це відображає перехід від віри на основі фактів до упереджених наративів. Однією із важливих складових цього зрушення є насичення інформацією в епоху цифрових технологій, адже різниця між загальними фактами та підозрілими твердженнями розмивається в умовах такої надмірної інформаційної наповненості.

Знецінення фактів переплітається з уявленням про публічну сферу як простір для обговорення. У світі післяправди фрагментація цього простору на ізольовані ехо-камери нівелює роль фактів як спільних орієнтирів. Роздуми поступаються місцем паралельним монологам, кожний з яких підтриманий власними фактами, джерелами та авторитетами. Тому розпад спільної епістемічної основи ускладнює колективне прийняття рішень і підсилює політичну поляризацію. Замість того, щоб бути

інструментом згоди, факти перетворюються на зброю в ідеологічних сутичках, втрачаючи свою інтегративну функцію.

Важливо усвідомити, що знецінення фактів не завжди є проявом незнання чи помилок. Безперечно, часто це робиться стратегічно й з певною метою. Дехто свідомо маніпулює фактами або ставить їх під сумнів для досягнення політичних чи комерційних цілей. Таким чином, постправа не передбачає браку фактів, але перепрофілює їх і тут факти вже не є нейтральними – вони стають риторичними інструментами з авторитетом, що залежить від переконливості наративу, у який вони вплетені.

Ці зміни породжують філософські та етичні питання щодо майбутнього сучасності. Чи є стан постправди тимчасовим відхиленням чи незворотною трансформацією? Чи можуть суспільства знову вкладати зусилля в силу фактів, чи їм слід адаптуватися до нових моделей розуміння? Чи існує спосіб відновити переваги фактичних міркувань – прозорість, довіру – без повторення помилок сучасного раціоналізму? Ці питання підкреслюють необхідність переосмислення епістемологічних основ демократії, освіти та громадянського життя. Отже, нехтування фактами в епоху постправди є не просто зниженням якості інформації, а ознакою зміни епістемологічних і культурних основ сучасності. Тут відображений перехід від універсального розуму до фрагментованих наративів, від емпіричного авторитету до емоційного резонансу, від накопиченого знання до суперечливого значення.

2.2. Роль медіа у формуванні постправди

У культурі постправди форма емоційних повідомлень важлива для розуміння змін публічного дискурсу. На відміну від традиційного акценту на раціональному розгляді та точності факту, для сучасного медіа-середовища емоційна привабливість більш ефективна як засіб спілкування. Це не тільки відображає трансформацію в уподобаннях аудиторії, але й великі зрушення в побудові, визнанні та розповсюдженні самої істини. Зростання емоційно зосередженого контенту демонструє відхід від традиційних ідеалів, пов'язаних із раціональними публічними дискусіями.

Одним з головних механізмів, що сприяють цій зміні, є широке використання емоційно насиченої мови та образів у новинах, політичних повідомленнях та соціальних мережах. Замість того, щоб подавати логічні аргументи, медіа часто користуються наративами, що спрямовані на виклик інтуїтивних відгуків у глядача, таких як страх, гнів, співчуття, гордість і тому подібне. Успіх такого змісту полягає в його безпосередній та психологічній реакції, бо коли історії викликають емоції, вони стають незабутніми, незалежно від їх фактичної основи.

Зазначена трансформація не є випадковою і структурно вбудована в логіку цифрових платформ. Наприклад, алгоритми винагороджують зміст соціальних медіа високим залученням – це лайки, репости, коментарі, – значна частина цього викликана емоційною стимуляцією. Повідомлення, які викликають сильні емоції, є досить поширеними, збільшують увагу і, як наслідок, часто викликають довіру. Перевага цього алгоритму емоційного змісту створює цикл зворотного зв'язку: творці публікації адаптують свої повідомлення для максимізації емоційної привабливості, і аудиторія звикає споживати та реагувати на емоційно заряджені історії. У висновку, з часом така звичка руйнує різницю між резонансом та правдою.

У минулому журналістика прагнула підтримувати певний рівень об'єктивності за допомогою практик джерел пошуку, перевірки фактів та редакційного моніторингу, однак зміщення на незалежні онлайн-платформи контенту порушує ці стандарти. Емоційне наповнення, часто у формі жартів, непідтверджених свідчень або тематичних мемів, є популярним, оскільки воно не потребує інституційного підтвердження.

За словами Асландера Макінтайра, фрагментація сучасних моральних та інтелектуальних рамок лишила багатьох людей без загального стандарту для оцінки тверджень істини. У цьому середовищі емоційні реакції часто є важливим фільтром для судження [27, с. 18]. Якщо повідомлення збігається з існуючими переконаннями і викликає сильні емоції, це, ймовірно, сприйметься як правда – ця емоційна гносеологія відповідає динаміці постправди.

Публічний дискурс дозволяє емоційним закликам маніпулювати сприйняттям та діями, щоб уникнути раціонального аналізу. Політичні суб'єкти використовують емоційну мову для створення спрощеного поляризованого змісту, який добре сприймає певний виборець. Терміни «полювання на відьом», «ворог народу» – це не просто риторична вигадка, вони є емоційними інструментами, які здатні викликати недовіру, гнів чи навпаки, віру. Дані стратегії затьмарюють опозиції та підривають процес дебатів, необхідний для демократичного управління.

Крім того, емоційні кадри часто сприяють зростанню моральної паніки та соціального розмежування. Історія, акцентована на жертвах та небезпеці, викликає сильну емоційну реакцію, перешкоджає раціональним аргументам серед суспільства. Тобто якщо увага громадськості формується циклом кризи, то для постійної та рефлексивної участі у проблемі залишається мало місця. Натомість дискурс є

тимчасовим, реактивним та поляризованим, бо емоційне коливання послаблює соціальну структуру і плекає недовіру.

Освітні результати також важливі, бо навички критичного мислення погіршуються при умові споживання постправдивого контенту. Аудиторії, що звикла до емоційно переконливого, але насправді підозрілого матеріалу, буде корисно залучитись до взаємодії з більш складним аргументованим змістом. Для викладачів, журналістів та політиків існує актуальна проблема – завдання знайти нові способи сприяння гносеологічній стабільності та здатності розрізняти емоційний наратив та докази між суб'єктивним резонансом та об'єктивною надійністю.

У той же час важливо уточнити, що емоційна подача не є проблемою за суттю. Емоції є важливою частиною людського досвіду і відіграють першочергову роль у етичному вихованні, емпатії та соціальній залученості. Небезпека полягає не в самих емоціях, а в їх інструментарії як альтернативі правді. Екологічність медіа визнає цінність емоційного вираження, а також підтверджує важливість фактичної цілісності та раціонального мислення. Цей баланс важко втримати в сучасному цифровому кліматі, з його сенсаціоналізмом та масштабами генерування контенту, однак суспільна обізнаність про методи формування емоційних наративів – залякування, обурення чи сентименталізму, – буде важливим кроком до усвідомленого споживання медіа-контенту.

Нарешті, форма емоційних повідомлень є прикладом великої напруги між постправдою та правдою. Це відображає комунікативні зміни, коли ефективність повідомлення радше вимірюється його здатністю бути цікавим, а не реальним – це є і причиною, і ефектом стану постправди, бо тут істина вже не є загальною метою, а суперечливою сферою, утвореною емоційною динамікою. Для вирішення таких масштабів виклику потрібні реформи у засобах масової інформації, технологічні

удосконалення, і, звісно, культурна та філософська переорієнтація цінності самої істини.

Можна сказати, що заміна раціональності в медіа-комунікації демонструє фундаментальний аспект постправди. Через свою резонансність контент досягає вірусності та створює альтернативну реальність, слабо підкріплену фактами. Це визначає природу публічного дискурсу, адже проблема стає більш актуальною, ніж будь-коли, і формує поле для роздумів – як ми можемо сприяти розвитку суспільства, як для емоційного вираження, так і для раціональної участі. Формат емоційного послання, яким сильним би не був, має зберігати гносеологічну цілісність у демократичному суспільстві.

Поява цифрових медіа глибоко змінила журналістські стандарти, поставила під сумнів традиційні уявлення про концепцію новин. Якщо класична журналістика базувалася на такому принципі, як об'єктивність, то цифрове середовище створює нові парадигми, орієнтовані на швидкість, залученість та намагання втримати увагу аудиторії – ці зміни глибоко переплетені з динамікою явища постправди та його переосмисленням.

Історично журналістика діяла в професійних рамках, преса відповідала загальноприйнятому кодексу етики. Це було розроблено Асоціацією професійних журналістів та Міжнародною федерацією журналістів, ці стандарти не були формальними – вони були центральними у гносеологічній функції журналістики як лідерів істини в демократичному суспільстві. Легітимність ЗМІ базувалася на їх здатності сприяти громадському розумінню за допомогою прозорих методів збору інформації.

Однак через поширення цифрових медіа-платформ ці журналістські цінності зазнали значного викривлення. Тиск першості в поширенні новини часто зумовлює

публікацію інформації, яка не є повністю перевіреною або підтвердженою, медійні ресурси, прагнучи заохотити клікбейт та випередити суперників, часом нехтують традиційними редакційними перевітками. Такий менталітет «спершу опублікуй, а потім виправляй» нищить довіру до ЗМІ та підтверджує актуальність впливу постправди.

Згадане вище явище клікбейт-стратегії, яка віддає перевагу показникам залученості над інформаційною вагомістю, підкреслює той факт, що в медіасистемі, керованій рекламою, онлайн-платформи дедалі більше покладаються на такі метрики, як перегляди сторінок, рейтинг кліків та поширення в соціальних мережах, задля отримання прибутків. Отже, контент оптимізується не для змісту, а для віральності. Сенсаційні заголовки, провокативні зображення та емоційно забарвлені наративи покликані привернути увагу, незалежно від справжньої важливості історії чи фактологічної достовірності – це зрушення стимулює поверхневність і видовищність над глибиною й точністю, підбурюючи медіа споживачів до взаємодії з контентом у нерелексивній манері.

Середовище цифрових медіа також порушило межі між журналістикою та створеним користувачем контентом. Демократизація публікацій через блоги дає можливість майже кожному отримати доступ до публічного дискурсу та відкриває простір для альтернативних перспектив, але одночасно зміщує професійний авторитет традиційної журналістики. У насиченому медіасередовищі складно відрізнити надійну інформацію від пліток, спекуляцій чи навмисної дезінформації. Колапс гносеологічної ієрархії веде за собою розповсюдження постправдивих наративів, оскільки всі твердження конкурують за авторитетність незалежно від джерела.

Ще одна важлива зміна – це персоналізація споживання новин. Алгоритми на Facebook, Google News, YouTube перевантажені вмістом на основі вподобань користувачів, їх поведінкою та попередньою моделлю взаємодії. Це призводить до «бульбашки фільтру», у результаті чого на людей впливає в першу чергу інформація, що відповідає існуючим переконанням та цінностям. Для журналістів постає дилема: як створювати вміст, який досягне роздробленої, ідеологічно відокремленої аудиторії? Деякі реагують, адаптуючи новини способами, які викликають резонанс у певних демографічних чи політичних групах, та жертвуючи нейтралітетом для резонансу.

Крім того, фрагментація аудиторії підриває загальну концепцію мас. Традиційні ЗМІ колись були загальною інформаційною базою для демократичних дебатів. Навпаки, в цифрову епоху з'явилися нішеві аудиторії, які споживають власні джерела інформації. Така сегментація послаблює комбіновану функцію журналістики та зменшує можливості для колективної дискусії на основі загальних фактів. Роль засобів масової інформації як соціального інтегратора замінюється роллю сегментованого постачальника послуг, що надає вміст, який забезпечує задоволення конкретних потреб цільової групи.

Журналістський авторитет стає ще складнішим через розширення впливових та альтернативних медіа, спільноти з великою кількістю читачів в Інтернеті можуть позиціонувати себе як «викривачів», які говорять правду та критикують основні ЗМІ за упередженість. Хоча, одні пропонують кілька цінних контрнарративів, інші поширюють дезінформацію під виглядом громадської журналістики. Втрата інституційної довіри, частково через минулі невдачі в ЗМІ, політичні напади та економічний тиск, створює порожнечу, де особистий досвід має перевагу перед професійними звітами як основним джерелом громадських знань.

Незважаючи на ці проблеми, численні журналісти та медіа-організації активно працюють над коригуванням та пошуком рішень. Заходи щодо відновлення довіри та забезпечення підзвітності передбачають підвищення прозорості щодо джерел пошукових та редакційних процесів, а також включення фактичної інформації та формування партнерств з інвесторами в журналістику. Видання випробовують новий тип звіту, який надає поглиблену інформацію та аналіз, спрямований протидіяти відсутності специфіки та послідовності в онлайн-дискусіях.

Зрозумівши, що аудиторії потрібно розвивати здатність обізнаності у інформаційному середовищі, деякі медіа-організації присвячують ресурси для просування медіаграмотності. Ці ініціативи розроблені для формування критичної взаємодії з змістом новин, спонукаючи аудиторію не спиратися лише на одне конкретне джерело, а визнати упередженість та переконливі прийоми, що застосовуються в сучасних розповідях. Сучасна трансформація журналістики – це не просто технічне чи економічне питання, а й соціо-культурне, що викликає питання щодо правди та довіри.

Зрештою, еволюція журналістських стандартів в епоху цифрових медіа означає кризу знань та істини в культурі постправди. Сьогодні журналістика переходить від моделі, яка спирається на інституційні норми до тієї, яка керується залученням та емоційним резонансом, тому її роль як інституції, яка підтримує істинність, стає суперечливою. Це не означає, що істина втратила свою актуальність чи значення, проте виробництво та розповсюдження контенту все більше підпадають під вплив нових динамік, які ставлять під сумнів традиційні уявлення про формування та поширення знань у публічній сфері. Майбутнє журналістики залежить від здатності як виробників, так і споживачів критично аналізувати ці зміни. Цифрові інструменти відкривають безпрецедентні можливості для інклюзії, проте вимагають оновлених

зобов'язань щодо етичних стандартів, епістемічної відповідальності та розвитку публічного дискурсу.

У епоху цифрового капіталізму комерціалізація інформації стала визначальною характеристикою сучасних медіа-систем. Ця трансформація має суттєві наслідки того, як істина формується та розуміється суспільством. У даному контексті особливо важлива роль корпоративних медіа, оскільки основні конгломерати отримують більший контроль над структурою публічної взаємодії. Їхній вплив виходить за рамки виробництва контенту та охоплює такі дії як контроль доступу, сегментація аудиторії та економічні взаємозалежності – все це сприяє формуванню наративів, які отримують видимість та довіру громадськості.

Комерціалізація в медіаіндустрії стосується процесу перетворення інформації в продукт, який виробляється, упаковується та продається таким чином, як будь-який інший продукт у ринковій економіці. У класичній журналістиці, хоч фінансові фактори завжди враховувались, між редакцією та комерційними підрозділами було відносно чітке розмежування. Ці кордони зникли в епоху цифрових технологій, коли прибутковість покладається на дохід від реклами, залучення користувачів та монетизацію їх даних. Отже, створення вмісту в першу чергу керується комерційними мотивами, а не обслуговує потреби громадськості. Одним із значних результатів цієї трансформації є акцент на змісті, який захоплює та привертає увагу глядача – у конкуруючих ЗМІ цей аспект стає пріоритетним. Алгоритми посилюють сенсаціоналізм, конфлікти та емоційно заряджені реакції. Ці види контенту стають вірусними, що змушує медіаорганізації, особливо ті, що функціонують у корпоративному середовищі, адаптувати свою продукцію відповідно. Прагнення до клікбейтів і поширення стає важливішим за реальну глибину чи соціальну значимість.

Корпоративні ЗМІ займають ключову позицію в цій динаміці, оскільки основні медіа-гіганти об'єднують свою власність на різні платформи, включаючи телебачення, друковані публікації, цифрові медіа та соціальні мережі, отримують безпрецедентний вплив на формування публічного дискурсу. Зараз не так багато основних корпорацій домінують у глобальному інформаційному ландшафту, тому проблема у відсутності різноманітності в ідеях та придушенні різних точок зору.

Це структурне примирення між засобами масової інформації та ринковими цінностями формує таке середовище медіа-ринку, де правда вибіркова. Наприклад, журналістське розслідування, яке колись було символом демократичної діяльності, вимагає ресурсів і часто дає невизначені результати. Навпаки, розважальні новини та статті є дешевшими для виробництва та послідовніше залучають аудиторію. Результатом є розповсюдження інформаційних та розважальних ресурсів – гібридних форм публікацій, які розмивають межу між інформацією та розвагами. Ця проблема формує звичку пасивного споживання, коли аудиторія менш схильна ставити під сумнів джерело або критично взаємодіяти зі змістом.

Логіка комерціалізації також застосовується до новин та вибору тем публікацій. Корпоративні засоби масової інформації, як правило, зосереджуються на історіях, які спрямовані на лояльні демографічні групи. Проблеми, з якими стикаються маргіналізовані групи чи громади, які структурно неблагополучні, часто залишаються непоміченими, якщо вони не узгоджуються з більш пріоритетними комерційними інтересами. Крім того, політичне висвітлення часто проходить через призму видовищності, акцентуючи увагу на одіозних особистостях, скандалах, а не на всебічному аналізі політики. Тут акцент спрямований не лише на розваги, але й на деполітизації аудиторії, спрощуючи складні реалії в легкозасвоювані.

На глибшому рівні комерціалізація інформації відображає загальні тенденції комерціалізації знань у неоліберальних суспільствах. У цьому контексті істина стає менш пов'язана з епістемічною когерентністю або відповідністю реальності, а більше з ринковою перевіркою. Історія вважається релевантною не через дотримання суворих стандартів моніторингу, а завдяки здатності генерувати трафік, залучення та фінансові вигоди. Як результат, логіка ринку починає замінювати традиційні способи пізнання, що призводить до ситуації, коли правда є не такою важливою, ніж те, як люди відреагували і наскільки добре щось продається.

Крім того, важливо враховувати вплив корпоративного контенту та нативної реклами при визначенні меж між журналістикою та маркетингом. Корпоративні засоби масової інформації часто включають рекламу в свій редакційний матеріал таким чином, що не легко помітити для середньостатистичного читача – ця практика руйнує відкритість та незалежність журналістських продуктів. Аудиторія може без усвідомлення споживати корпоративні повідомлення, не розуміючи, що це контент, створений для задоволення певних комерційних інтересів, тож у такій ситуації стає дедалі важче оцінити точність інформації.

Крім того, аналітика даних та спостереження за аудиторією є вкрай важливими для формування медіа рішень. Корпоративні ЗМІ сильно залежать від складних інструментів для моніторингу поведінки користувачів, уподобань та демографічної інформації. Тоді ця інформація використовується для змістових пропозицій, але вона не призначена для просвітлення чи демократичного дискурсу, скоріше вона використовується для підвищення прибутковості. Результат – це зворотний цикл, в якому споживачі постійно отримують інформацію, яка узгоджується з попередніми діями, посилюючи їх існуючі упередження та зменшуючи вплив альтернативних перспектив.

Зважаючи на ці тенденції, деякі критики стверджують про відродження журналістики, яка служить суспільним інтересам, яка може бути фінансово підтримана за допомогою альтернативних моделей – це некомерційні фонди, урядові гранти або кооперативні структури власності. Перераховані стратегії, що призначені для захисту медіа-продуктів від впливу комерційного ринку, тим самим відновлюють відданість правді та соціальній справедливості. Тим не менш, ці моделі досить рідко присутні в поточному економічному ландшафті медіа, яке в першу чергу контролюється великими комерційними організаціями, чії фінансові інтереси сильно впливають на вміст, який споживається громадськістю. Важливо визнати, що комерціалізація не тільки впливає на вміст, вироблений медіа-індустрією, але й впливає на спосіб проведення роботи в цій галузі. На сьогоднішній день журналісти часто стикаються з невпевненістю в роботі, обмеженою редакційною незалежністю та зростаючим навантаженням – ці обставини обмежують їх здатність проводити ретельні розслідування, оскаржувати потужні суб'єктивні судження або дотримуватися етичних принципів. Тому, економічна вразливість медіапрацівників стає додатковим механізмом, завдяки якому комерційні інтереси опосередковано впливають на подачу «правди».

Незважаючи на ці виклики, аудиторія – це не просто пасивний одержувач комерційної інформації, адже підвищуючи медіаграмотність, тренуючи критичне мислення, заохочуючи громадську допомогу, легше протидіяти негативним наслідкам комерціалізації. Особи, які активно шукають різноманітні джерела інформації, підтримують незалежну журналістику та викликають сумніви щодо намірів ЗМІ, формують різноманітне та стабільне інфосередовище. Тим не менш, вплив корпоративних засобів масової інформації та економічні принципи цифрового капіталізму створюють значні проблеми для прийняття цих ідеалів.

Отже, комерціалізація інформації та вплив корпоративних ЗМІ спричинили значні зміни в тому, як працює журналістика, як з точки зору її інформативності, так і з етичних принципів. Роль ЗМІ у підтримці громадського розуму стає компрометованою, у випадку коли прагнення до прибутку впливає на істину, а інформація розроблена для підвищення ринкової вартості. Тому осмислення цієї проблеми має важливе значення не лише для розуміння механізмів постправди, але й для створення концепції альтернатив, які підкреслюють роль ЗМІ у інформуванні, навчанні та розширенні можливостей суспільства.

2.3. Ідеологічні та політичні аспекти постправди

У сучасному політичному просторі постправда стала потужним інструментом легітимації, допомагаючи політикам утримувати владу, впливати на суспільну думку та маніпулювати колективною пам'яттю, часто нехтуючи фактичною точністю. Це явище виділяється не стільки поширенням дезінформації, скільки ґрунтовною зміною критеріїв для побудови довіри. У політиці відбувається трансформація, бо емоційні звернення та маніпулятивний вплив витісняють емпіричний підхід, надаючи можливість лідерам та інституціям укріплювати свою владу на основі суб'єктивних переконань, а не об'єктивних фактів.

Основою політики постправди стає розірвання зв'язку між правдою та реальністю. У традиційних моделях, під впливом ідей Просвітництва, легітимність базувалася на раціональному аналізі, прозорості та дотриманні істини. Мислителі, як-от Джон Локк чи Іммануїл Кант, підкреслювали роль розуму в легітимізації влади. Проте в епоху постправди легітимність стає питанням естетики і перформансу, адже

політики здобувають і зберігають визнання завдяки тому, що здаються «автентичними» і емоційно близькими виборцям. Цей процес особливо помітний у популістських рухах, де лідери часто виступають як правдомовці, які кидають виклик корумпованій еліті, навіть поширюючи неправду. Ключовим є не те, чи заява аргументовано точна, а чи вона здатна активізувати певну групу, посилити спільну ідентичність або усунути легітимність опонентів. У такому контексті істина стає функцією лояльності: щось вважається «правдивим», якщо це відповідає політичним чи культурним поглядам.

Політична легітимність у добу постправди значною мірою залежить від фрагментації епістемічної влади. Зниження довіри до традиційних інститутів – засобів масової інформації та науки, відкрило простір для альтернативних джерел «правди», що часто керуються ідеологічними інтересами. Соціальні медіа, новинні платформи з певним ухилом та впливові особи допомагають поширювати суперечливі твердження, що веде до епістемічного релятивізму. У такому фрагментованому порядку політичні діячі можуть вибірково звертатися до інформаційних джерел, які підтримують їхні наративи, дискредитуючи інших.

Стратегії постправди також включають використання сумнівів як інструменту – цей підхід не завжди націлений на переконання громадськості в певній брехні, натомість він підриває саме поняття об'єктивної правди. Мова йде про ситуації, коли результат безлічі суперечливих обговорень лишається без остаточного рішення і виникає плутанина, яка унеможлиблює консенсус. Такий хід подій вигідний авторитарним урядам, які зростають у системі, де правда хитка, а суспільство стає апатичним чи цинічним. Ставлячи під сумнів довіру до опозиції, інституцій чи ЗМІ, такі режими зміцнюють свою владу, вважаючи всі альтернативи однаково підозрілими.

Історичне коріння стратегічного використання правди в політиці не є новим явищем. Від Платона до Макіавеллі філософи визнавали роль міфу, обману й переконань у підтримці порядку та стабільності. Однак те, що відрізняє епоху постправди, – це її нормалізація. У минулому політична брехня вважалася злочином, у сьогоdnішній парадигмі маніпуляції стають не просто допустимими, а очікуваними й навіть оціненими як ознака політичної майстерності. Діячів, які маніпулюють правдою, нерідко поважають за їхню тактичну вправність, а не засуджують за нечесність.

Крім того, емоційний аспект публічного дискурсу має ключове значення для розуміння того, як політична легітимація впливає на посилення наслідків постправди. Емоційна привабливість, особливо страх, гнів та моральне обурення, є потужним інструментом для лояльності та неважливості критичної оцінки. Політики використовують емоційно заряджену мову, яскраві зображення та переконливі розповіді, щоб обійти логічну оцінку, прищеплюючи відчуття терміновості чи екзистенціальної небезпеки. У такій зарядженій атмосфері виборці можуть схилитися до почуття безпеки, підтвердження своєї ідентичності чи почуття приналежності, а не турбуватися про правду чи етичну поведінку. Отже, постправда не тільки встановлює політичну легітимність, але й захищає її від ретельної перевірки.

Ще одним важливим аспектом є використання теорій змови, які, як правило, процвітають у середовищі післяправди. Звісно, вони часто не протистоять емпіричному контролю, але вони є високоефективними у наданні емоційно задовольняючих пояснень складних соціальних питань, а політичні суб'єкти, беручи участь у цих історіях, посилюють існуючу недовіру, поглиблюють поляризацію. У демократичних суспільствах ця логіка післяправди становить значні загрози основним принципам управління. Демократична легітимність, як правило, вкорінена

в усвідомленому консенсусі, відкритості та відповідальності керівного органу. Коли правда дискусивна або вважається неактуальною, ці основи починають руйнуватися, а люди, як правило, мають меншу ймовірність приймати рішення на основі фактичної інформації, що перешкоджає дискусійному процесу та робить їх більш вразливими до маніпуляцій. Це також впливає на виборчі процеси, оскільки кампанії перетворюються на «конкурс емоцій», а не політичні пропозиції, обґрунтовані підтвердженою інформацією.

Не тільки авторитарні чи популістські режими використовують стратегії післяправди, але й інші види урядів. Навіть у ліберальних демократіях виборча публікація, розповсюдження інформації або медіа-контент можуть допомогти підтримувати громадську підтримку. Основна відмінність полягає в рівні інституціоналізації або виклику, з яким стикаються ці практики. Логіка постправди може бути оскаржена та потенційно відмінена у контексті середовища, де існують ефективні системи перевірок та противаг, незалежних ЗМІ та активного громадянського суспільства. Однак, коли ці механізми пошкоджені або знищені, публікація стає постійним аспектом політичної системи, а не тимчасовою стратегією. У підсумку, постправда функціонує як важливий інструмент для політичної легітимації, змінюючи стандарт автентичності від точності до емоційного резонансу, встановлюючи зв'язок між наративом та аудиторією. Вона використовує довіру громадськості та психологічну привабливість спрощених формулювань або теорії змови. Тому, зв'язок між політичною легітимністю та істиною стає все більш віддаленим, оскільки зараз на нього впливають емоційні відгуки, а не раціональне мислення, адже такий хід подій кидає виклик як демократичним принципам, так і філософським уявленням про роль істини в політиці.

Більше не обмежуючись передачею послідовних світоглядів або структурованих доктрин, ідеологія постправди стає опортуністичною. Вона більш когерентна, включаючи емоційний та символічний вплив наративів на суспільство. Це веде за собою глибокий зсув ґносеології, при якому ідеологічна комунікація вже не базується на логічних міркуваннях та аргументації, а на емоційних зв'язках, символах ідентичності.

У основі цієї трансформації лежить навмисне розміщення ідеологічних переконань таким чином, що може не узгоджувати їх основні принципи. У царині постправди ідеологічна мова, незалежно від того, що стосується свободи, справедливості, демократії, традицій чи опору, стає риторичним інструментом, відокремленим від практичного застосування. Вона використовується не для збагачення світогляду, а для згуртування підтримки, отримання зворотнього зв'язку або дискредитації авторитету опонентів. Наприклад, фрази на кшталт «свободи слова» часто використовуються вибірково, залежно від політичної переваги, яку вони пропонують у певній ситуації, а не дотримуючись послідовних ідеологічних рамок.

Політики та корпорації змінюють ідеологічні наративи для узгодження з поточними тенденціями та відгуками аудиторії і замість того, щоб виступати за спільні ідеологічні принципи, вони встановлюють тимчасові альянси, що мають швидкі цілі. Це часто передбачає поєднання ідей, які зазвичай розглядаються як протилежності, як, наприклад, лібертаріанські переконання з суворими правилами або лівими поглядами проти глобалізації з правим націоналізмом. Результат – це різноманітний ідеологічний діалог, де порядок ідей є менш значним, ніж вплив резонансу та символічної сили.

Соціальні медіа та пошукові системи стають пріоритетними на основі їх здатності залучати користувачів, а не на їх епістемічну цінність. У цих інтернет-спільнотах

однакові символи, створююється ілюзія згоди, навіть якщо ці погляди не широко прийняті у суспільстві. Політичні суб'єкти використовують цю згоду, пристосовуючи ідеологічні наративи до конкретних підгруп, що дозволяє їм підтримувати суперечливі думки в різних групах.

У цьому контексті маніпулювання ідеологічними розповідями зазвичай здійснюється завдяки використанню емоційного та когнітивного обрамлення. Емоційна підготовка передбачає навмисне використання емоційно заряджених образів для формування реакції аудиторії. Наприклад, фрази на кшталт «Захистимо наших дітей» або «Збережемо наше життя» мають значну ідеологічну вагу і, як правило, сприяють сильному залученню до критичних питань. Вони спрощують складні політичні дискусії на спрощений моральний вибір, змушуючи аудиторію вибирати сторону, а не критично аналізувати проблеми. Аналогічним чином когнітивне обрамлення дозволяє політичним суб'єктам встановити параметри обговорення та визначити, що вважається прийнятним чи допустимим. Протест можна розглядати як прояв демократичних прагнень народу або як потенційне порушення громадського порядку, залежно від ідеологічної рамки, яка керує розповіддю, що його оточує.

Це стратегічне рішення є особливо ефективним під час кризи чи невизначеності, коли люди, швидше за все, приймуть спрощені пояснення та будуть захоплені сильними емоційними закликами. За цих обставин ідеологічні маніпуляції служать як для підтримки стабільності, так і для порушення її. З іншого боку, це забезпечує відчуття спрямованості та фокус для розгубленої публіки. Однак це також може бути використане для підтримки радикальних політичних змін, пригнічення голосів, що не погоджуються, або шкоди вразливими групами. Незалежно від обставин, роль

ідеології перетворюється з структурованої системи думки на пристосовані інструменти для формування сприйняття та поведінки.

Ідеологія вже не передається за допомогою письмових маніфестів чи політичних виступів, а за допомогою символічних дій та медіа заходів. Політичні фігури захищають ідеологічні позиції через одяг, мову тіла чи естетику соціальних мереж, що сигналізує про їх прихильність до певних цінностей, хоча вони не формулюють їх чітко. Політична фігура є символом цінностей та принципів партії чи руху, який вона представляє. Наприклад, середньостатистичний політик часто виступає на мітингу тримаючи в руках національний прапор та символіку своєї партії або зсилається на релігійні символи, демонструючи свій патріотизм чи моральний авторитет, не заглиблюючись у основні філософські принципи цих цінностей, що дозволяє їм виглядати ідеологічно узгодженими, навіть якщо їх політика суттєво відрізняється від цього.

Ще одним, можливо, найвідомішим, аспектом є навмисне переписування історії для узгодження з сучасними ідеологічними цілями. У царині післяправди історичні події спотворюються для побудови правдоподібних міфів, посилення ідентичності групи або придушення незручних істин. Тобто для окремих політичних лідерів національну історію можна перебільшувати або змінювати відповідно до вимог сьогодення, часто за рахунок логічності. Цей процес не завжди очевидний, це часто передбачає тонкі зміни в акцентах, термінології або упущенні вирішальних подій. Політичні лідери та культурні інститути будують ідеологічні версії минулого, які відповідають їх нинішнім діям та відхиляють альтернативні перспективи. Важливо, що маніпулювання ідеологічними розповідями не обмежувались державними суб'єктами чи політичними елітами, а поширювалися на неурядові організації, рух активістів та комерційні організації, що також є частиною цього процесу.

Аналогічно, масові рухи можуть ефективно сформулювати свої вимоги в ідеологічному плані, які приваблюють широку аудиторію, навіть якщо ці спрощення можуть не повністю охопити складність своїх цілей. У обох випадках ідеологія служить формою валюти, яка обмінюється на ринку уваги, а не узгодженою системою переконань. Результати таких маніпуляцій різноманітні: на суспільному рівні це призводить до втрати ідеологічної узгодженості та відсутності чітких вказівок щодо політичних дискусій. У випадку коли ідеологічні наративи можна легко змінити, вони втрачають силу формувати послідовну політику, крім того, безперервне зміщення ідеологічних значень веде до розуміння людьми, що політичні послання часто використовуються для інструментальних цілей і відсторонені від демократичного процесу.

Тим не менш, ця умова також створює можливість для критичного аналізу, адже в залежності від того, як ідеологічні маніпуляції набувають очевидності, це створює попит на прозорість та повернення до справжньої політичної взаємодії. Інтелектуали – філософи, журналісти та педагоги відіграють значну роль у контексті руйнування маніпуляцій та просуванні ідеологічної грамотності. Контролюючи походження, трансформацію та використання ідеологічного дискурсу, вони допомагають відновити епістемічні основи, що мають пріоритетне значення для демократичного життя. Це завдання особливо важливе в контексті посилення поляризації, дезінформації та комерціалізації політичного впливу.

Тож, епоха післяправди в основному змінює спосіб, у який діє ідеологічний наратив у суспільстві. Замість єдиного набору політичних переконань ідеологія стає пристосованою, емоційно зарядженою та ефективним інструментом для управління тим, як люди сприймають речі та залишаються відданими. Завдяки ретельному плануванню, емоційній маніпуляції, історичному ревізіонізму та символічних

виступах, ідеологічні наративи вміло розробляються, щоб отримати короточасну підтримку, зберігаючи довгострокову послідовність.

Розвиток постправди як соціального явища кидає виклик демократичним процесам, заснованих на принципах відповідальної участі громадян, раціональних аргументів та інституційної прозорості. Основи демократичних правил починають розмиватися, коли упередження чи істина особистих переконань підпорядковуються. У зв'язку з цим післяправда породжує не лише гносеологічні проблеми – це політична загроза, яка спотворює процес прийняття рішення, підриває довіру громадськості та послаблює демократичну відповідальність.

У основі демократії ідея полягає в тому, що громадяни, які обробляють надійну інформацію, мають змогу брати участь у співпраці через раціональне судження та доступ до надійної інформації. Вибори, законодавчі дебати, громадські консультації та буржуазні дискурси ґрунтуються на існуванні загальної інформаційної реальності. Постправда порушує цю інтерпретацію конкуруючих тлумачень, які часто не пов'язані з цим фрагментом реальності.

Одним з найбільш безпосередніх впливів постправди на демократію є зменшення цілісності виборчого процесу. У демократичних суспільствах вибори означають, що виборці приймають рішення, засновані на компетенції кандидатів та їх ідеологічному узгодженні. Тим не менш, в рамках кампанії, партія поступово схиляється до емоційних маніпуляцій, нав'язування страху, а не залучення до суттєвого політичного дискурсу. Політичні лідери часто вступають до низовинних інстинктів – ксенофобії, замість того, щоб дотримуватися планів управління, тож, виборчий процес може перетворитися на шоу, не пропонуючи змістовних дискусій.

Крім того, коли помилкова інформація використовується як стратегічна зброя, вона створює нерівні умови в політичних змаганнях. Політичні гравці, які створюють

наративи або маніпулюють словами, легко контролюють громадську думку та впливають на емоції ефективніше, ніж ті, хто прагне до точності. Це також підриває поняття справедливої конкуренції та заохочує неетичні стратегії, в кінцевому рахунку погіршуючи якість демократичного процесу.

Одним з важливих викликів також є розмивання ідей консультативної демократії. Залучення до обговорення вимагає підготовки до діалогу, слухання для різних точок зору та переоцінки власних думок на основі переконливих аргументів чи нових доказів. На відміну від цього, постправа формує умову – епістемічна закритість відбувається лише тоді, коли люди приймають інформацію, яка узгоджується з існуючими переконаннями. Це підтримується обраним алгоритмом медіа-середовищем, де інформаційні бульбашки обмежують вплив інших перспектив. Шанси на міжпартійні дискусії зменшуються, а поділ між сторонами стає більш вираженим, коли люди проживають у громадах, де їх політичні переконання не узгоджуються з іншими – цей поділ посилюється навмисним маніпулюванням стратегій післяправди, які використовуються політичними лідерами. Часто зображаючи себе жертвами змови або ізольованими шукачами правди у корумпованій системі, вони налагоджують лояльність до своїх прихильників, дискредитуючи авторитет своїх супротивників. Тим часом люди втрачають довіру до справедливості виборів, нейтралітету судової влади чи довіри ЗМІ, стають вразливими до антидемократичних ідей чи авторитарних альтернатив.

Окрім впливу на виборчі та консультативні процеси, постправа також створює ризики для демократичних інститутів, чия достовірність спирається на їх неупередженість, професіоналізм та відданість дотриманням встановлених вказівок. Постправа політизує та забезпечує поширення альтернативних фактів, наприклад,

рішення суду не може вважатися юридичним, заснованим на прецедентах та доказах, бо виявляється це політично керована атака.

Крім того, політичний клімат епохи післяправди сприяє нормалізації недемократичної поведінки. Уряди обмежують свободу преси, зменшують громадянські свободи або послаблюють систему доказів та противаг під приводом національної безпеки або розповсюдження неправдивої інформації. Такі дії часто виправдовуються емоційно зарядженою мовою, яка спрямована на логічні міркування та звертається безпосередньо до страху. Результатом є безперервне руйнування демократичних принципів, що часто приймається без заперечень із байдужістю з боку неінформованої громадськості.

Одним з найбільш проблемних аспектів постправди в демократичних суспільствах є її згубний вплив на довіру між громадянами та їх урядом. Довіра громадян до політичних інститутів виступає обов'язковим агентом у демократичних суспільствах. Поширеність постправди призводить до скептицизму чи відсутності сил противитись. Якщо істина розглядається як суб'єктивна або спотворена, і коли публічний дискурс наповнений суперечностями, люди приймають позицію повного відсторонення від політики, бо вони запевняються, що всі політики брешуть, стверджуючи, що факти невідомі або що їх участь не має значення. Це, як всім відомо, веде до демократичної порожнечі, нормалізує піднесення популізму, екстремізму та авторитаризму.

Незважаючи на труднощі, демократія має вбудовані системи, які можуть допомогти пом'якшити негативні наслідки. Системи освіти, служби громадського мовлення, незалежна журналістика та громадські організації істотно впливають на суспільство, формують раціональний дискурс. Критична медіаграмотність, особливо в контексті демократії дає можливість оцінити джерела та відповідально взаємодіяти

з цифровою інформацією. Крім того, регуляторна рамка прагне гарантувати прозорість політичної реклами, притягнення до відповідальності за поширення дезінформації та захисту цілісності журналістики.

У світлі труднощів, які створює постправа, демократичним суспільствам варто критично вивчити основні принципи, що формують їхні політичні рамки. Визначення важливості істини, прозорості та взаємної поваги в суспільному житті – це перспективний підхід до збереження сили демократії у суспільному ландшафті. Відкрита дискусія, надання інформації на основі доказів є одними зі стратегій, які можуть допомогти протидіяти наслідкам післяправи та відновити достовірність демократичних процесів. Незважаючи на істотні небезпеки, демократичні системи мають спроможність коригувати та протистояти проблемам, пов'язаним з освітою, інституційними змінами та участю громадськості.

2.4. Вплив постправи на наукове пізнання та освіту

У царині постправи авторитет науки, який традиційно розглядається як фундаментальний стовп раціонального сучасного суспільства, стикається з безпрецедентними перешкодами. Розмивання наукових повноважень не обмежується конкретними випадками скептицизму чи критики, а, скоріше, являє собою інше поле розуміння правди: як вона сприймається та розповсюджується загальною громадськістю. Ця зміна є результатом складної взаємодії між соціокультурними, політичними та технологічними факторами, які розмивали соціальну роль науки як надійного джерела знань.

У минулому наукова сфера визначалась її методологічною точністю, критичними оглядами, крім цього, вона здобула свою легітимність від віри в просвітлення раціональності та віри у прогрес за допомогою логічного та поміркованого дослідження. Цей авторитет не тільки базувався на знаннях, але й мав соціальні наслідки, оскільки наукові інститути були глибоко інтегровані в освітні системи, процеси розробки політики та технологічний прогрес. У сьогоdnішньому перевантаженому медіа-полі, роздробленим запитам аудиторії та домінуванням цифрових платформ, критерії довіри змінилися. Універсальна привабливість, емоційний вплив та легкість спільного використання часто затьмарюють важливість емпіричних доказів, що призводить до ситуації, коли науковий досвід не враховується або повністю відхиляється. Основною причиною цієї проблеми, безперечно, є зменшення значення обізнаності.

Спочатку призначена як деконструкція домінуючих наративів та силових структур, постмодерністська критика ненавмисно формувала культурний ландшафт, створюючи середовище, де всі претензії на істину вважаються однаково справедливими. Демократизація інформації, продукуюваної Інтернетом та соціальними медіа, розмила межі між експертами та неекспертами. Незважаючи на те, що ця трансформація вимірювалася розширенням можливостей, вона також заклала основу для піднесення обговорень теорій змов та толерування альтернативних фактів. Наукові висновки зазвичай оцінюються не на основі сили доказів, а на тому, наскільки добре вони узгоджуються з існуючими переконаннями та особистими уподобаннями.

Політизація науки посилює цю динаміку – у темах зміни клімату, вакцинації та охорони здоров'я, наукові дані були змішані з політичними стратегіями. Різні політичні фракції вибірково схвалюють або відхиляють наукові претензії на основі

власних стратегічних цілей, а не логічних міркувань. Отже, довіра громадськості до науки розділяється, коли той самий набір висновків розглядається як авторитетний або маніпулятивний, залежно від ідеологічної точки зору.

Питання стає складнішим через вплив засобів масової інформації на формування того, як суспільство розглядає науку. У минулому, як вже зазначалося, журналістські стандарти були зосереджені на наданні точної інформації та експертних думок. Однак останнім часом ці стандарти були затьмарені комерційними інтересами та, привертаючими увагу, історіями. Наукові питання часто представляються в форматах, які нав'язують ілюзію балансу, у яких рівною мірою обговорюються альтернативні думки та загальновизнаний науковий консенсус під прикриттям «об'єктивності». Така практика також розмиває межі між обґрунтованими науковими знаннями та неперевіреними заявами, що поширює плутанину і скептицизм у суспільстві.

Крім того, платформи комунікації прискорили розповсюдження дезінформації, адже алгоритми надають перевагу контенту, який є інтерактивним, незалежно від його правдивості. У цьому середовищі наукова грамотність рідко заохочена, а натомість емоційна привабливість та протиріччя відіграють значну роль у здобутті впізнаваності. У цій конкретній ситуації наукові аргументи часто борються за конкуренцію з емоційним резонансом. Експерти – це ще один голос у величезному цифровому шумі, затьмареному тією ж динамікою впізнаваності та популярності.

Іншим аспектом кризи є зміна очікувань суспільства від науки. У контексті сучасного мінливого суспільства, яке орієнтоване на ефективність та швидкість рішень, ретельний характер наукових досліджень часто не сприймається. Широка громадськість бажає чітких та оперативних розв'язок, тоді як наука діє в межах ймовірності, визнаючи наявність протиріч та потенціал для різних висновків.

Ослаблення наукової довіри також має внутрішнє походження. Зростаюче залучення корпоративного фінансування та комерціалізація наукових досліджень викликають законні занепокоєння щодо об'єктивності та цілісності наукових надбань. Часто наукові дослідження розглядаються як засіб для обслуговування приватних інтересів, а не суспільного блага, тому довіра до них зменшується. Не зважаючи на те, що випадки наукових порушень є відносно рідкісними, їх вплив на довіру громадськості є значним, особливо коли вони отримують широке висвітлення у ЗМІ.

Ця проблема багатогранна – вона не тільки заперечує обґрунтовані факти, але й підриває культурну основу демократичних суспільств, що залежать від дискусій та раціональних дебатів. Без спільного розуміння знань, колективне прийняття рішень стає вразливим до маніпуляцій та фрагментації ідеологій. Дана взаємодія повинна виходити за межі простої передачі інформації, заохочувати діалог та емпатію у вирішенні публічних питань. Крім того, освітні системи мають підкреслити важливість критичного мислення та медіаграмотності, щоб забезпечити громадян навичками, необхідними для орієнтації на проблеми інформаційного середовища. Така освіта нормалізує науковий процес, підкреслюючи його сильні сторони, можливі обмеження та механізми коригування. Крім цього, інституційні зміни важливі для підвищення прозорості наукової спільноти – за допомогою участі громадськості в дослідницьких ініціативах можна відновити довіру. Нарешті, є необхідність регуляторних заходів для контролю цифрових платформ, що розповсюджують дезінформацію та забезпечення того, щоб алгоритми надавали пріоритет надійним джерелам інформації.

Тож, відхилення наукової експертизи в епоху післяправди – це фундаментальна зміна, яка має значні наслідки для суспільства – це підкреслює кризу гносеології, що коріниться в трансформації медіа, політичних культур та соціальних очікувань.

Відновлення авторитету науки потребує не лише технічних рішень, але й культурної та філософської рефлексії в тому, як сприймається та цінується наука в демократичних суспільствах.

Концепція постправди, безперечно, має значний вплив на сферу освіти, особливо на філософію освіти та методи навчання. Ці зміни порушують основні принципи освітнього процесу, важливість знань та повноважень, мету освіти в суспільстві, яке поступово відходить від об'єктивності та критичного мислення. Постправда кидає виклик традиційному поняттю освіти як засобу для надання об'єктивних знань та формування раціонального мислення.

У традиційних філософських дискусіях освіта розглядалася як процес, який спрямовує індивіда на істину, вступати в діалог, представляти аргументи, здобути досвід та розмірковувати над його думками. Тим не менш, в контексті постправди ці ідеали вважаються радикальними – якщо правда стає незрозумілою, а разом з тим знання розглядаються як інструмент для утримання влади чи впливу на інших, то виникає питання: яку роль повинна відігравати освіта для формування людей у відповідальних громадян.

Однією з головних проблем є зменшення впливу педагогічного авторитету. Часто роль викладача як провідника зменшується і навчальний процес перетворюється на збірку суб'єктивних тверджень. Демократизація доступу до будь-якої інформації попри свої переваги, призвела до розмивання межі між науковими фактами та спекуляцією. Студенти та учні залежні від Google як основного джерела інформації, часто не знаючи про різницю між науково підтвердженим контентом та суб'єктивними блогами, на які впливають особисті упередження.

У цьому контексті філософія освіти спрямована переглянути, як когнітивні здібності розвиваються в сучасних обставинах. У минулому акцент робився на

передачі знань, але зараз більша увага приділена розвитку навичок критичного мислення, оцінці джерел та залученню до аргументованих дискусій. Тож, освіта повинна не тільки зосереджуватися на навчанні критично думати, але й на оснащенні їх навичками аналізу конфліктної інформації, виявлення маніпуляцій та протистояння емоційному тиску.

Однією з проблем є зміна навчальних пріоритетів, простежується акцент на практичній корисності знань, що потенційно зменшує важливість гуманітарних цінностей. Можна помітити, що сього знання важливі для економічного успіху, а гуманітарна освіта часто не помічається і відходить на другий план. Філософії, історії та літературі, які традиційно відіграють важливу роль у формуванні всебічної перспективи знань, загрожують зменшення впливу та зміна їх пріоритету. Це особливо небезпечно в епоху постправди, оскільки ці дисципліни розвивають здібності до самоаналізу, та розуміння тонкощів тематики істини зокрема. І навпаки, актуальність впливу постправди вимагає адаптації та інноваційних методів спілкування зі студентами. Як результат, філософія освіти покликана враховувати зміну в фокусі освіти – зріст від пасивного студента до активного учасника, який цілеспрямовано шукає знань.

Концепція постправди також представляє певні виклики з точки зору психології. Зараз емоції часто мають перевагу перед логічними міркуваннями і студенти розвивають своє розуміння світу на основі суб'єктивного враження. У цій обстановці викладач має бути не лише джерелом знань, але й постачальником емоційної підтримки, здатним аналізувати соціальну динаміку навчального середовища. Це не означає відмову від раціональності, але це передбачає включення емоційного інтелекту в процес прийняття рішень.

У зв'язку з даною проблемою, у контексті систем освіти по всьому світу присутня глибока епістемічна дестабілізація – сьогодні студенти вчать у радикально зміненому інформаційному середовищі. У цій новій конфігурації знання вже не є ієрархічно структурованими, вони горизонтально розподіляються в соціальних мережах, особистих блогах, каналах YouTube та алгоритмічно контрольованих платформах. Поширюються доступні, але якісно неоднорідні джерела, і це призводить до стану фрагментації. Наукові факти розміщуються на додаток до дезінформації, експертні голоси пригнічуються впливовими людьми, а резонансність часто формує емпіричні рішення, які слід вважати «правдивими». Як тільки чіткі межі між перевіреними знаннями та суб'єктивними ідеями стають розмитими, виникає сприятлива причина гносеологічної плутанини в освітньому середовищі. Ці ієрархії знань сприяють широкій кризі когнітивної довіри і авторитет традиційних джерел знань все частіше ставлять під сумнів.

Не секрет, що постправа сприяє розповсюдженню помилкової інформації в навчальному процесі. Навіть на академічні умови можуть впливати псевдонаукові теорії, упереджені переконання або спрощені пояснення хитромудрих питань. Сучасні навчальні заклади стали підвищувати свої внутрішні стандарти академічної цілісності, встановлювати політику для перевірки джерел та надавати підтримку викладачам у протидії маніпулятивному змісту. Особлива увага приділяється впливу цифрових технологій на трансформацію навчального середовища. З одного боку, вони забезпечують доступ до величезного набору ресурсів, дозволяють персоналізувати навчання та розширити сферу обсягу аудиторії. Однак саме через них поширюється значна кількість помилкової інформації, що веде до викривленого сприйняття світу. Як результат, освіта майбутнього покликана бути пов'язана з цифровою етикою, медіаграмотністю та здатністю до гносеологічної рефлексії.

Тож, явище постправди викликає систематичний виклик у філософії освіти та педагогіки. Варто глибоко переосмислити цінності, методи та цілі навчального процесу в умовах, що змінюють уявлення про істину, знання та авторитет. Відповідь на ці перешкоди повинна бути втілена гуманістичним, критичним мисленням та адаптивною освітою, яка може не тільки передавати знання, але й формувати уміння якісної взаємодії з інформацією.

Висновки. У другому розділі здійснено дослідження соціокультурного виміру феномену постправди, з акцентом на її вплив у конструюванні сучасної соціальної реальності через комунікативні, медійні, ідеологічні та освітні механізми. Проведений аналіз показав, що постправда функціонує не просто як викривлення фактичної інформації, а як цілісний процес соціального конструювання, в якому основна роль належить емоціям та узгодженості наративів, які нерідко переважають над емпіричною точністю. Виходячи з класичних соціологічних теорій соціального конструювання реальності, було продемонстровано, що претензії на істину в умовах постправди переплетені зі структурами влади й символічними рамками, які надають пріоритет суб'єктивному досвіду та груповій інтеграції в обхід спільної фактичної основи.

Дослідження ролі медіа виявило, що трансформація журналістських стандартів, поширення алгоритмічно сформованого контенту й комерціалізація інформаційних систем значною мірою посилили явище постправди. Емоційно насичені повідомлення, вірусний контент і клікбейтність як принцип побудови медіамеседжів визначено ключовими засобами заміщення раціонально-критичного дискурсу емоційно зарядженими наративами. Це виокремлює подвійний характер функціонування медіа: як посередників і одночасно каталізаторів постправди в межах середовища, яке заохочує видовищність на противагу змістовності.

Аналіз ідеологічних і політичних аспектів постправди висвітлив її інструментальне використання для нормалізації владних відносин та маніпулювання громадською думкою. Встановлено, що явище постправди підточує епістемологічну основу демократичних процесів, сприяє поляризації, нівелює конструктивне обговорення і нормалізує риторичні стратегії маніпулятивного характеру. У цих умовах політичні суб'єкти використовують фрагментарність інформаційного

середовища для культивування лояльності шляхом апеляції до емоцій, залишаючи раціональні переконання поза увагою.

Вивчення впливу постправди на галузь науки та освіти виявило зміщення епістемологічного авторитету й зниження довіри до експертного знання. Застосування наукової інформації в політизованих наративах у поєднанні зі зростанням дезінформації створює передумови для когнітивної дезорієнтації та підвищення скептицизму стосовно традиційних систем отримання інформації.

Отже, у другому розділі розкрито багатогранну природу функціонування постправди у різних соціокультурних сферах. Визначено її здатність спричиняти епістемологічну фрагментацію і ставити під сумнів класичні нормативні ідеали правдивості, об'єктивності та раціональності. Таким чином, цей розділ закладає фундамент для формування потенційних стратегій протидії негативному впливу постправди, зокрема через реформу системи освіти і підвищення відповідальності медіа.

РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЇ ВИРІШЕННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ПОСТПРАВДИ

3.1. Потенціал для нового розуміння істини в епоху постправди

Концепція постправди поглибила кризу традиційного розуміння істини, у основі цієї кризи лежить неактуальність кореспондентної теорії істини, яка вже давно є основним стовпом філософії. Однак у контексті постправди така модель є недостатньою для вирішення проблем побудови сенсу в плюралістичних, фрагментарних медіа-товариствах. Цей виклик заохочує філософську переоцінку поняття істини – віддаляючись від жорсткої об'єктивістської точки зору до плюралістичного підходу, який визнає існування численних можливостей, контекстів та епістемічних рамок. Кореспондентна теорія істини, яку можна простежити до аристотелівських та емпіричних традицій, заснована на стабільному та передбачуваному світі, який можна точно описати та розуміти за допомогою мови, спостережень та наукових пояснень. Загалом модель кореспондентності є потужною в таких сферах, як природні науки, де спостережувані та вимірювані явища дозволяють емпіричне тестування, тому і стикається з обмеженнями в сферах етики, політики та культурної інтерпретації, де значення суперечать, а в контексті постправди ці обмеження стають помітнішими.

Сьогодні на те, як ми сприймаємо реальність, часто впливають історії, які можуть не узгоджуватися з тим, що насправді є правда. Політична риторика, онлайн-дискусії та особисті розповіді часто ігнорують або змінюють правду на користь привабливості, спільних переконань чи ідеологічної узгодженості. Тут ідея полягає в боротьбі за збереження авторитету: якщо різні спільноти формуються численними

реаліями, то думка однієї суспільної реальності – яка може відповідати твердженню – втрачає свою владу. Замість того, щоб служити фундаментом для публічних дискусій, «істина» стає ще одним інструментом у постійній битві з конкуруючими наративами.

Ця реалізація призвела до того, що сучасні мислителі заглибилися в плюралістичні моделі істини, які більше придатні для гносеологічних умов епохи післяправди. У цьому контексті істина вже не сприймається як універсальна, а як мінлива суб'єктивна концепція, що формується соціальними, культурними, мовними та прагматичними впливами. Множинність не означає повної відсутності релятивістської свободи для всіх, а скоріше визнає, що істина може бути виражена в різних та конкретних контекстах.

Однією з таких моделей є «дискурсивна» істина, яка була натхненна ідеями Юргена Габермаса та Карла Отто Апеля. Дана перспектива говорить про те, що істина впливає з логічних дискусій в ідеальних обставинах спілкування, де найбільш переконливий аргумент має найбільшу вагу. Ця модель визнає, що істина створюється через спільні розмови, де люди розуміють і дотримуються загальних правил, а не покладаються виключно на незалежну реальність. Згідно з цією точкою зору, істина є реляційною та діалогічною, а не статичною та монологічною перспективою.

Ще один спосіб рухатись до плюралізму – це мати більше взаємодії з теоріями, які зосереджуються на контексті та майбутньому. До прикладу, Гілларі Патнем та Річард Рорті, поставили під сумнів жорстке розмежування між фактами та цінностями, стверджуючи, що значення та істина тверджень перепліталися з різними словниками, практиками та життєвими формами. Рорті твердо вірив у прагматичний та солідарний підхід, підкреслюючи важливість істини та розуміння того, що вона змінюється на основі цілей спільноти.

Множинність також говорить про переоцінку цілі та значення істини. У класичних теоріях правда розглядалася як принцип, який керував дослідженнями та створював основу для віри. Тим не менш, в епоху післяправди значення істини руйнується шляхом розповсюдження суперечливих «претензій на істину», кожна з яких пов'язана з чіткими інтересами, ідентичністю чи емоційною прихильністю. У такому ландшафті стає важливим підтвердження плюралістичного, але все ще сильно нормативного поняття істини. Це може включати диференціацію між «епістемічним плюралізмом», що говорить про те, що існує безліч дійсних способів розуміння знань, і «гносеологічна анархія», де всі твердження вважаються однаково правдивими, незалежно від їх підтверджуючих доказів. Перший заохочує відкритий діалог, а друга перешкоджає цьому.

Важливо, щоб рух до множинності знань не повністю нехтував об'єктивністю, а, скоріше, перевершував її практичні межі. У цьому контексті об'єктивність не є перспективою будь-якого конкретного місця, а навпаки, результатом дій, що сприяють справедливості. Це охоплює розвиток епістемічних чеснот – сприйнятливості до критики, готовності до переоцінки переконань та взаємодії з протилежними перспективами. Такі практики є особливо важливими в навчальних та журналістських умовах та здатності брати участь у дискусіях про різноманітні перспективи – це важливо для пом'якшення наслідків дискурсу післяправди.

Перехід до різних форм вираження також має наслідки для викладання філософії та залучення до публічних дискусій. Для того, щоб встановити плюралістичне розуміння істини, потрібно зробити відхід від простого запам'ятовування «фактів» і замість цього розвивати критичне мислення, важливе для ефективного спілкування та дискусії. Студенти мають не лише оцінювати точність тверджень, але й розуміти соціальний контекст, який формує ці твердження.

У публічних дискусіях ідея плюралізму обертається навколо створення просторів, де можна виражати, обговорювати та упорядковувати різноманітні думки, не піддаючись цинізму чи релятивізму. Тим не менш, плюралістичні зміни повинні бути обережними, адже без чітко визначених меж або критеріїв для розмежування справжнього плюралізму та маніпуляцій з переосмислення правди, існує ризик її експлуатації антидемократичними силами. Отже, філософи, педагоги та медіа-фахівці мають і далі співпрацювати для розвитку та захисту плюралістичних уявлень про істину, які є як відкритими, критичними та обґрунтованими нормативними принципами. Підсумовуючи це, варто зазначити, що явище післяправди підштовхує нас до виходу за межі традиційної моделі істини та прийняття більш контекстної точки зору. Переоцінка істини як сукупності множинностей визнає її складну природу та її залежність від спільних розумінь та моральних обов'язків. Попри те, що стабільність спільної реальності ставлять під сумнів, завдання полягає не в тому, щоб захищати абсолютну істину, а створити середовище, де правда в різних її формах все ще може керувати колективним життям.

На відміну від абстрактних понять істини, які спрямовані на універсальну обґрунтованість, ситуативна істина визнає, що знання впливають на конкретні соціокультурні, історичні та емпіричні контексти. Вона нерозривно пов'язана з перспективою людей, що володіють знаннями і формується обставинами їх існування. Ця структура не тільки підтверджує знання, отримані завдяки особистому досвіду, але й стосується упереджень та обмежень традиційних систем знань, які маргіналізували або нехтували перспективою. Термін «ситуаційні знання» набув популярності через впливовий нарис філософині Донни Гаравей «Ситуаційні знання: наукове питання щодо фемінізму та привілеї часткової перспективи» (1988). Гаравей критикувала концепцію об'єктивності, яка представляє ідею нейтральної, всеосяжної

перспективи. Вона стверджувала, що будь-яке твердження про знання за своєю суттю часткове, оскільки воно походить з певного джерела. Ця гносеологічна смиренність не зменшує правду, а скоріше зміцнює її обґрунтованість, тут визнається реальність людського досвіду та соціального становища.

У епоху постправди поняття усталеної істини кидає виклик вірі, що лише влада володіє усіма знаннями. Це створює місце для різноманітних поглядів, особливо тих, що історично маргіналізовані громади формували власну реальність як цінне доповнення до нашого колективного розуміння світу. Істина – це не просто питання узгодження із зовнішніми фактами, а конструкція, яка формується динамікою влади, особистими ідентичностями та фізичним середовищем.

Ситуативна істина має важливу перевагу в тому, що вона зосереджується на «епістемічній несправедливості», концепції, яку ввела філософія Міранда Фрікер. Епістемічна несправедливість виникає, коли особи чи групи зазнають утисків, саме в своїй ролі носіїв знань. Приміром, свідчення жінки про домагання можуть ігноруватися через усталені гендерні норми, або місцеві роздуми про екологію можуть відтіснятися на задній план через технократичні підходи. Це не просто помилка – це викривлення сприйняття правди, тож ситуаційна епістемологія протидіє таким відхиленням та підкреслює важливість контекстного характеру знань.

Пережитий досвід відіграє центральну роль як епістемічний ресурс у цій концепції. Завдяки власному досвіду люди інтерпретують навколишній світ, розуміють соціальні зв'язки та формують сприйняття, яке виходить за рамки абстрактної інформації та емпіричних узагальнень. Наприклад, розповідь біженця про перетинання кордону відкриває правду про глобальну нерівність, інституційне насильство та людську стійкість, яку не можна повністю описати політичними документами. Точно так само свідчення маргіналізованих расових груп про системну

дискримінацію розкривають факти, які протилежні домінуючим суспільним міфам і демонструють обмеження традиційних підходів.

Варто зазначити, що особистий досвід не завжди є безпомилковим або захищеним від критики. Ситуаційна істина наполягає на визнанні епістемічного значення досвіду, особливо якщо він походить з утискових умов. У протиположності соліпсизму, що ізолює індивідуума, та релятивізму, який ставить на один рівень різні точки зору, ситуаційна істина підкреслює взаємозалежність знань. Досвід людини формується її соціальним положенням і активно взаємодіє з іншими знаннями, а діалог між різними точками зору може виявити закономірності, розбіжності та спільні ідеї, розвиваючи інклюзивно помірковану спільноту.

У галузі науки та досліджень зростає визнання того, що залучення членів громади як активних учасників дослідницького процесу є етичним та епістемічно цінним, ніж традиційні моделі. Ці методи не тільки роблять знання більш доступними для всіх, але й ведуть до ідей, які є більш актуальними для реального світу. У журналістиці сприйняття усталеної істини означає виходити за рамки «нейтралітету» та розглядати соціальний вплив репортажів – визнати, як інтерпретація історій впливає на те, чия правда буде визнана чи ігнорована.

Крім того, добре встановлена істина слугує основою протистояння тенденції феномену постправди та морального релятивізму. Незважаючи на те, що дискурс постправди часто використовує суб'єктивність як зброю для відхилення незручних фактів, ситуативність наполягає на тому, що контекст і досвід збільшуються, а не знижують точність тверджень – якщо вони підтримуються діалогом, рефлексивністю та залученістю. Це не є гарантією того, що «моя правда» вища за «вашу правду», а навпаки – філософське твердження, що істина не може існувати незалежно.

Цей метод також має значні навчальні наслідки. Освітні системи, які надають пріоритет абстрактним знанням, як правило, відлякують студентів, чий реальний досвід не узгоджується з навчальною програмою. Навпаки, педагогіка, заснована на встановленій цінності студентів як тих, хто володіє знаннями та сенсом, заохочує їх до розмови з більш відкритими теоретичними та емпіричними рамками. Це перетворює аудиторію на простір, де навчання – це не лише пасивно фіксовані факти, а активні знання, набуті спільними дослідженнями.

Крім того, добре встановлений факт кидає виклик епістемічним монокультурам – режимам знань, які пригнічують різноманітність. У сучасному світі, насиченому культурним різноманіттям та ідентичністю, визнання обґрунтованості різних систем знань є не лише питанням справедливості, а й епістемічної точності. Це різноманіття посилює демократичний дискурс, гарантуючи, що домінування істини не затьмарюється.

Тим не менш, ця модель не позбавлена низки проблем. Оцінка досвіду повинна бути збалансована зі стандартами доказів, послідовності та критичного аналізу. Завжди є ймовірність, що привабливість до досвіду може бути використана з ідеологічних причин, як це часто спостерігається у популістській риторичі. Тому мета – не відмовитися від епістемічних норм, а вдосконалити їх в умовах ситуаційного характеру всіх знань. Залучення до критичних роздумів, розмови з однолітками та надання публічних обґрунтувань допомагає підтримувати рівновагу.

Тож, ідея встановленої істини служить значною філософською реакцією на плутанину та невизначеність, спричинену епохою післяправди. Зосереджуючись на досвіді реального життя, визнаючи роль усіх знань та вирішуючи питання влади та позиційності, варто формувати більш демократичний та етичний підхід до істини,

який не має на меті замінити традиційні способи пізнання, а скоріше доповнювати та створювати можливість для голосів, які були маргіналізовані.

Феномен постправди виявив не лише кризу пізнання, але й етичну, а в центрі цієї проблеми лежить моральна віддаленість від правди – зростаюче бажання підкорити її власним інтересам, політичній вигоді чи груповій належності. Для боротьби з цією деградацією важливо переосмислити істину не просто як теоретичну концепцію чи певну точку зору, а як етичний обов'язок: фундаментальну орієнтацію на щирість, чесність і відповідальність як у індивідуальному, так і колективному спілкуванні.

Істина в цьому етичному сенсі вже не сприймається виключно як метафізичний ідеал чи вислів, що відповідає дійсності. Вона стає постійним обов'язком – усвідомленою практикою правдивості, що включає чесність перед іншими, сміливість визнавати факти і відданість доказам, навіть якщо це підриває чийсь інтереси чи переконання. Описаний підхід відновлює давню традицію філософської думки, що пов'язує етику та істину – від заклику Сократа до чесного самоаналізу до акценту Канта на правдивості як категоричному імперативі.

Епоха постправди характеризується поширеним використанням мови як інструменту, де слова застосовуються не для передачі знань, а для виклику емоційної віддачі, маніпулювання суспільним сприйняттям або дискредитації опонентів. У цьому контексті етична відданість істині протистоїть використанню мови виключно як риторичної зброї. Вона підтверджує етичний обов'язок комунікативної щирості – говорити не лише те, що вважаєш правдою, але робити це добросовісно, з відкритістю до перегляду думок та діалогу.

Етична концепція істини заснована на відповідальності перед іншим, яку запропонував філософ Еммануель Левінас, ґрунтується на тому, що говорити правду означає не лише передачу інформації, а й визнання своєї відповідальності перед

співрозмовником. Це включає повагу до права іншого на правдиву розповідь і протидію бажанню домінувати або вводити в оману. Так, оратор бере на себе не лише епістемічну, а й моральну відповідальність за свої слова.

Етична прихильність до істини також означає протистояння нормалізації брехні, спотворень і напівправди, які поширені в багатьох сучасних публічних обговореннях. Найбільш руйнівним наслідком культури постправди є не просто присутність брехні – вона існувала завжди – а послаблення нормативного регулювання на пошук правди. У випадку, коли суспільство звикає до обману і правда стає лише одним з багатьох наративів, існує ризик бути знищеною сама можливість моральної відповідальності. Отже, етичне зобов'язання слугує протидією: це відмова від участі в деградації дискурсу і прагнення підтримувати істину як загальне благо.

Таке бачення спонукає до переосмислення етичної ролі інституцій. Засоби масової інформації, наукові організації, навчальні заклади і політичні системи повинні підтримувати і розвивати практику чесності. Часто установи ставлять наперед власні інтереси та порушують суспільний договір і нормалізують загальне моральне падіння. Тому етична відданість істині є не лише особистою чеснотою, але й структурною потребою: вона має бути інтегрована в саму логіку інституцій через прозорість, механізми й кодекси професійної доброчесності.

Крім того, ця модель істини вимагає мужності – чесноти, яка часто не враховується в епістемологічних дебатах. Бути чесним в умовах постправди часто означає виходити з власної «ехокамери», зустрічатися з неприємними фактами або сперечатися з домінуючими ідеологіями. Інформатори, журналісти-розслідувачі та критично налаштовані вчені демонструють цю етичну відвагу, жертвуючи особистими вигодами для розкриття несправедливості чи відшукування незручної

правди. Їхні дії доводять, що істина в етичному сенсі є активною і ризикованою – вона влаштована в моральну структуру суспільства.

Етичний підхід до розуміння істини не означає морального абсолютизму. Етична прихильність істині полягає в підтримці суспільних процесів, а не в захисті монолітної чи догматичної істини. Це включає принципи цілісності в методах пізнання, смирення перед межами власних знань і солідарності у вирішенні спільних проблем. Даний підхід толерує узгодженість між переконаннями, словами і вчинками – гармонію між тим, що говориться, тим, що відомо, і тим, що є справедливим.

В умовах демократичних суспільств етичний аспект істини має особливо важливе значення. Демократія залежить не лише від свободи слова, але і від його відповідального використання – дискурсу, який поважає загальне благо та дотримується загальних стандартів доказовості і логічності. Часто громадські діячі відкидають ці стандарти, тому демократія слабшає зсередини. Маніпуляції виборами через дезінформацію, прийняття законів на основі теорій змови або ігнорування фактичних доказів у суді вказують на розпад етичних зобов'язань. Щоб відновити життєздатність демократії, активні громадяни та лідери держав мають перед собою мету повернути правду як нормативну цінність, а не просто як стратегічний інструмент. Цей етичний підхід також є ключовим у боротьбі з епістемічною несправедливістю. Маргіналізовані голоси часто ще більше пригнічуються, якщо правдою маніпулюють для домінуючих інтересів. Тому етичне ствердження істини стає актом опору – ідеї, що всі люди мають право бути почутими та визнаними. Це включає етичну відповідальність за посилення недостатньо представлених точок зору, перевірку тверджень перед їх поширенням і недовіру до шкідливих міфів, навіть якщо вони соціально зручні.

З педагогічної точки зору, навчання моральному міркуванню на додаток до критичного мислення є необхідним для виховання етичної відданості істині. Розвиток цілісності думок, інтелектуальної емпатії, епістемічної скромності і поваги до доказів, є частиною цього. Згідно з цією точкою зору, освіта спрямована на формування моральних особистостей, які цінують істину як заради неї самої, так і для користі суспільства, а не лише для того, щоб передавати знання.

Цифрова поведінка також має бути переосмислена, щоб дотримуватися етики правди. Онлайн-середовища, анонімність часто віддаляють слова від наслідків, роблять етичні обов'язки ще більш актуальними. На мікрорівні моральний опір сценарію постправди можна продемонструвати, вибравши підтверджену інформацію перед її поширенням, уникаючи контенту, який є підбурювальним або оманливим.

У висновку, визнання правди як етичного обов'язку забезпечує потужне та суттєве вирішення кризи постправди. Це переосмислює істину не лише як інтелектуальну, але й глибоко моральну складову знання, що ґрунтується на чесності перед іншими, вірності реальності та відкритості у спілкуванні. Зрозуміло, що етична складова істини часто складна і суперечлива і ця модель виходить за рамки простих комбінацій фактів і думок. Тим не менш, варто зазначити, що істину потрібно шукати діалогічно та сміливо. Суспільству важко сподіватися відновити довіру, єдність і узгодженість, які руйнують наслідки постправди, доки ця етична основа не буде відновлена.

3.2. Медіаграмотність та критичне мислення як протидія постправді

Широка доступність цифрової інформації в період післяправди в основному змінила те, як люди взаємодіють з реальністю. Проблема вже не в дефіциті інформації, як і для основної частини історії людства, але вона інформаційно перевантажена. Потік даних, статистики, думок та фрагментів ЗМІ, хай і більш заплутаних чи емоційно забарвлених, сприяли виснаженню та неможливості відрізнити надійну інформацію від маніпуляцій. Медіаграмотність – це у наш час не розкіш, а скоріше необхідність: люди мають орієнтуватися у цифровій сфері, розуміти як уникати обману та діяти як свідомий учасник соціально-політичного життя.

Медіаграмотність у своїй новій формі відноситься до здатності використовувати цифрові пристрої та виявляти відкриту дезінформацію. Безперечно, це вимагає комплексного набору навичок контекстної грамотності – інтерпретаційних, аналітичних та рефлексивних, які є важливими для ефективної взаємодії в середовищі ЗМІ. Медіаграмотність вимагає розуміння того, як виробляються медіа-повідомлення з якою метою, і в якій соціально-економічній та політичній рамці.

Швидкий розвиток цифрової сфери, алгоритмічний контроль, платформа соціальних медіа та мобільні технології, значно покращили якість медіасередовища, порівняно з минулим десятиліттям. Згідно з уподобаннями користувачів, результати пошуку орієнтовані відповідно до вподобань окремих індивідів, а реклама безперешкодно вбудована в контент. Така гіперперсоналізація істотно збільшує зручність, хоча й замикає споживачів в інформаційних бульбашках. У зв'язку з цим підсилюються поточні переконання та альтернативні точки зору, зменшується значення цінності спільного публічного дискурсу. У цих ситуаціях медіаграмотність повинна виникати із здатності ідентифікувати самі медіасистеми.

Крім того, медіаграмотність направлена на уміння розрізняти типи контенту. На сьогоднішній день, межі між істиною, суб'єктивною думкою, сатирою та брехнею стають розмиті, тому клікбейтні заголовки, спонсорський вміст, діпфейки, політичні меми та журналістські документи з'являються в одній стрічці. Мова йде не лише про те, щоб знати, що було сказано у заголовках, а й про те навіщо це опубліковано. Критично обізнані споживачі мають знати, як робити запити: кому належить веб-сайт, які редакційні вказівки регулюють його публікацію, і які фінансування чи політичні інтереси беруть участь. Це виходить за рамки поверхневих сумнівів в скептицизм як інтелектуальну позицію.

Важливо, що перевантаження інформацією сприяло не лише її неточному сприйняттю, але й емоційному та когнітивному виснаженню. Зіткнувшись із певним видом чужого контенту, люди часто вдаються до евристики, покладаючись на емоції, славу чи ввізнаваність автора, а критичним аналізом нехтують. Переповнення інформації веде за собою наслідки пасивного споживання та толерування дезінформації чи ідеологічних маніпуляцій. Згідно з цим, медіаграмотність також вимагає розвитку метакогнітивної обізнаності – здатності контролювати власну обробку даних та знати, коли емоції чи забобони впливають на критичну оцінку.

З точки зору освіти, медіаграмотність слід виховувати з раннього віку і не припиняти розвивати й надалі. Вона не може бути обмежена одним курсом або модулем, її потрібно інтегрувати у всі навчальні програми. Щоб вирішити етичну дилему, з якою стикаються творці контенту, студенти мають не тільки досліджувати тексти медіа, але й створювати їх, безпосередньо взаємодіючи з різними платформами. Під час цього процесу вони починають усвідомлювати, як кадрювання, візуальний дизайн і тон формують інтерпретацію з боку аудиторії. Така

експериментальна форма навчання розвиває емпатію до комунікаторів, одночасно покращуючи аналітичні навички.

Медіаграмотність також передбачає колективну відповідальність у соціальному сенсі. Бібліотеки, коледжі та публічні радіостанції важливі для демократизації доступу до перевіреної інформації та розширенні обізнаності у цифровому ландшафті. Публічні семінари для підвищення медіа-знань допомогли б захопити населення поза формальною освітою, включаючи людей похилого віку, які зазвичай більш вразливі до дезінформації. Некомерційні групи та ініціативи перевірки фактів також можуть брати участь у розвитку медіаграмотного соціуму, якщо вони працюють прозоро та незалежно.

Міжкультурна компетентність також є важливою частиною медіаграмотності. ЗМІ в сучасному світі часто долає рамки мови та культури. Медіаграмотні люди вміють виявляти не лише власні забобони, а й припущення та цінності, які містяться в міжнародних репортажах, міжкультурних наративах та транснаціональних дискурсах. Цей аспект медіаграмотності допомагає уникнути хибне сприйняття глобальних подій і підтримує плюралістичний світогляд.

Важливо також, щоб медіаграмотність була тісно пов'язана зі свободою вибору та розширенням можливостей. Часто людям не вистачає здатності розшифрувати або сумніватися у ЗМІ, тому вони стають пасивними споживачами наративів, створеними іншими – державами, корпораціями чи ідеологічними партіями. Коли вони починають вивчати медіаграмотність, то розвивають здатність чинити опір та критикувати. Крім цього, формується здатність створювати контрдомінування, притягувати до відповідальності підозрілі установи та брати участь у прийнятті рішень. У цьому сенсі медіаграмотність сприяє не лише особистій самостійності, але й стійкості демократичних суспільств.

Водночас просування медіаграмотності повинно вирішувати ще низку проблем. Існує ризик, що медіаграмотність буде зведена до простих технічних навичок або використана в політичних цілях. Деякі організації можуть заохочувати медіаграмотність, але насправді спрямовують її на формування недовіри до певних ЗМІ або на підтримку ідеологічно вмотивованих «альтернативних фактів». Тому викладання та популяризація медіаграмотності повинні залишатися неупередженими, прозорими та ґрунтуватися на цінностях пошуку істини та відкритого дослідження.

Крім того, медіаграмотність не може процвітати без структурних реформ – в медіа переважають монополістичні платформи, зосереджені на прибутку, аніж на трансляції правдивої інформації, що іноді найбільш обізнана аудиторія залишається вразливою. Згідно з цим, медіаграмотність має бути інтегрована з прозорістю платформ, їх алгоритмів та журналістики в інтересах суспільства. Дати споживачам можливість зробити кращий вибір є важливим, але не менш критичною є зміна обставин, за яких він робиться. У підсумку, медіаграмотність служить важливою тактикою для подолання викликів постправди. Це знання допомагає людям співпрацювати зі ЗМІ ефективно, з етичною поінформованістю, захищає від маніпуляції, гартує особисту самостійність.

У контексті післяправди характеризується необмежена дезінформація, емоційні переконання та ідеологічна поляризація – тут розвиток критичного мислення проявляється не просто як інтелектуальні можливості, а як глибока обізнаність, усвідомленість та демократичні чесноти. Критичне мислення – це не лише спосіб оцінювання аргументів, а необхідне для підтримки надійного дискурсу прийняття рішень. Розуміння цінності правди, відповідальність та узгодження спільних думок є наріжним каменем демократичного суспільства.

Епістемологічні чесноти – це інтелектуальні характеристики, що допомагають отримувати, підтримувати та передавати знання. Сюди входить інтелектуальна смиренність, зацікавленість, відкритість та відданість. У контексті постправди таким чеснотам загрожує домінуванням емоційно маніпулятивної риторики та зниженням цінності послідовності публічних міркувань. З цієї точки зору, критичне мислення слід розглядати не лише як набір когнітивних прийомів, але і як моральну орієнтацію на правдивість, ясність та загальне благо. Виходячи з філософського контексту, класичну основу критичного мислення можна пояснити дослідженнями Сократа, які підкреслювали його з точки зору діалогічного мислення, припущень та прагнення до самопізнання. Ця модель інтелектуального обміну є актуальною в сучасному контексті, в якому на міркування часто впливають швидкість та фрагментація онлайн-дискурсу.

Як чеснота, критичне мислення наділяє суспільство здатністю ставити під сумнів політичні процеси, сумніватися в панівних наративах та конструктивно спілкуватися з тими, хто думає інакше. Воно дає людям змогу аналізувати інституційні рішення, розпізнавати маніпуляції в політичній комунікації та вимагати обґрунтування та аргументів. Без соціуму, здатного до критичного мислення, демократичні дебати перетворюються на виставу та популізм.

Сучасна проблема розвитку критичного мислення криється в емоційному та психологічному кліматі епохи постправди. Дезінформація часто апелює не до розуму, а до страхів, бажань та групової ідентичності. У цьому контексті критичне мислення – це не стільки обговорення абстрактних логічних висновків, скільки боротьба з когнітивними упередженнями, що затьмарюють судження. Це передбачає виховання інтелектуальної дисципліни: перевірка перед поширенням інформації, сумнів у тому, що виглядає надто ідеально, та прийняття наявності протилежних поглядів.

Важливо пам'ятати, що розвиток критичного мислення не є чимось нейтральним чи таким, що виникає автоматично – його потрібно свідомо культивувати через культурне підкріплення. Освітні системи також відіграють у цьому процесі важливу роль, адже якщо навчальні програми надавали пріоритет механічному запам'ятовуванню, вони неявно перешкоджали самотійному мисленню. Навпаки, у випадку заохочення обговорення та дебатів, навички аналізу, рефлексії та скептицизму, що необхідні для участі в демократичних процесах, будуть результатом якісних зрушень. Окрім того, освіта на основі критичного мислення має зберігати інклюзивний підхід – педагоги мають демонструвати, що рефлексія сумісна з різними перспективами і навіть підсилює їх – це означає створення середовища, де студенти почувуються комфортно.

Роль критичного мислення сягає значно далі шкільної аудиторії, а поширюється на громадську сферу. У демократичних суспільствах публічні інтелектуали, журналісти, митці та педагоги роблять корисний внесок у розвиток критичної свідомості. Громадські дискусії, що спонукають до обґрунтованих дебатів, громадянська журналістика, що подає інформацію в контексті, та мистецтво, що бореться з шаблонами, – усе це формує звички критичного міркування – ці культурні форми виступають проти вагою для відволікаючих факторів і впливу сенсацій.

Особливу увагу слід приділяти перетину критичного мислення та цифрової комунікації. Попри те, що Інтернет відкриває безпрецедентний доступ до інформації, він також заохочує спрощеність, а не змістовне розмірковування, тому сьогодні важливо вчитися розпізнавати візуальні маніпуляції – оманливі графіки, чи вже згадані діпфейки. Більше того, епістемічна смиренність, що є ключовим компонентом критичного мислення, вимагає визнання обмеженості власних знань у тих чи інших питаннях та потреби покладатися на інших, хто має відповідний досвід. Це особливо

актуально в часи зростання скептицизму щодо науки та експертного знання. Справжнє критичне мислення полягає не в недовірі до всіх авторитетів, а в здатності оцінювати достовірність, розуміти норми доказів у певній галузі та відповідально ставитися до експертного консенсусу. Йдеться про те, щоб навчитися, коли слід ставити питання і пропонувати заперечення, а коли – відступити.

Іншим важливим елементом є розвиток моральної уяви та емпатії як доповнення до аналітичних навичок. Критичне мислення – це не перемога в дискусії чи демонстрація інтелектуальної переваги, натомість воно стосується розуміння контексту, в якому висуваються аргументи, цінностей, що їх підтримують, і людського досвіду, який вони виражають. Розвиваючи уміння слухати з емпатією, інтерпретувати та конструктивно критикувати, критичне мислення перетворюється на практику взаємин, яка підтримує соціальну згуртованість, а не розкол.

Вкрай важливо, щоб суспільство не допустило інструменталізації критичного мислення виключно для економічних чи кар'єрних зисків. На противагу цьому, воно потребує моральної відданості правді, справедливості та спільному пошуку, адже ця чеснота полягає не тому, що робить людей кращими споживачами чи працівниками, а тому, що робить їх кращими громадянами та членами суспільства.

Тож, підтримка критичного мислення має супроводжуватися системними реформами. Люди здатні мислити критично лише за умови доступу до різноманітної якісної інформації, свободи від примусу та страху, а також коли їх інституції демонструють прозорість та раціональне мислення. Якщо політичні лідери, ЗМІ та освітні системи не втілюють цінності критичного дослідження, заклики до індивідуальної критичності звучатимуть як марні. Тому, розвиток критичного мислення також передбачає створення спільного суспільного порядку, в якому таке мислення стає можливим та цінується.

У зв'язку з цим, плекання критичного мислення як демократичної та епістемічної чесноти вимагає не лише технічної підготовки. Воно потребує філософської, освітньої та культурної прихильності до цінностей відкритого дослідження, колективного розмірковування та взаємної поваги. Сьогодні – в часи актуалізації епохи постправди, критичне мислення стає не просто способом виживання, а й способом опору та оновлення. Адже ця чеснота гарантує шлях до відновлення довіри, діалогу та повернення пріоритету істини у суспільне життя.

Сьогодні виникає нагальна потреба у інтегрованих освітніх стратегіях, спрямованих на розвиток медіаграмотності та критичного мислення як ключових навичок. Проте такі стратегії повинні виходити за рамки простих теоретичних знань, передбачаючи практичні, міждисциплінарні та контекстно-залежні підходи, які дають змогу аналізувати, інтерпретувати та оперувати інформацією критично та етично.

Першим принципом ефективної освітньої відповіді на виклики постправди є інтеграція, тобто впровадження елементів медіаграмотності та критичного мислення в усі навчальні дисципліни, а не обмежуватись одним конкретним предметом чи курсом. Незалежно від того, чи це наука, історія, література або громадянська освіта, слід заохочувати ставити під сумнів джерела, оцінювати аргументи та враховувати структуру знань. Наприклад, на парах з історії аналіз того, як медіареpräзентації впливають на формування колективної пам'яті, допоможе зрозуміти процеси конструювання наративів.

Не менш важливим є використання реальних матеріалів та тематичних досліджень, взятих з актуальних подій, цифрових платформ та новинних ресурсів. Аналіз вірусної дезінформації, виявлення тенденції у клікбейтних заголовках або критична оцінка упередженості у політичних коментарях розвиває навички, які безпосередньо пов'язані з реаліями медіаландшафту. Аналітичний підхід долає

розрив між абстрактною теорією та щоденним досвідом, підвищує як релевантність навчання, так і мотивацію студентів.

Ще однією ефективною стратегією є застосування проектного навчання з важливим медіакомпонентом. Наприклад, студентам можна запропонувати створити власний медіа-контент: подкасти чи блоги, але дотримуючись журналістських або дослідницьких стандартів. Двосторонність процесу, що включає як створення, так і оцінку контенту, допомагає зрозуміти проблеми, пов'язані з участю в інформаційній системі. Однією з найважливіших переваг, крім цього, є те, що вони вчаться не тільки виявляти маніпуляції, але й створювати власний контент.

На додаток, освітні ініціативи мають акцентувати увагу на заохоченні до діалогу замість пасивного споживання: якщо студенти працюють у групах, обговорюють суперечливі теми в медіа або оцінюють переваги різних точок зору, вони зіштовхуються з когнітивним різноманіттям і частіше переосмислюють свої припущення, що є корисним для саморефлексії. Інтеграційні стратегії мають заохочувати конструктивні дебати і відкритість до нових ідей, можливість почути різноманітні погляди, силу аргументів, а не їх кількість. Адже аспект діалогу особливо важливий для протидії емоційній поляризації, яку стимулює онлайн-середовище.

Для досягнення успіху в освіті медіаграмотності важливо включати технічну та алгоритмічну обізнаність у тому як системи рекомендацій, цільова реклама, аналіз даних й алгоритмічні упередження впливають на контент, з яким люди стикаються в Інтернеті. Без такого розуміння індивіди ризикують потрапити під вплив віртуальної реальності. Потужним способом формування усвідомлених медійних звичок є навчання студентів аналізувати власну цифрову активність, наприклад, перевіряти

історію перегляду, розпізнавати бульбашки фільтрів або порівнювати результати пошуку на різних платформах.

Ключову роль у реалізації цих стратегій відіграє професійний розвиток педагогів, багато з яких не мають формальної підготовки у сфері медіаграмотності чи цифрової педагогіки. Сьогодні важливо мати доступ до практичних інструментів, навчальних електронних ресурсів, що дозволять їм інтегрувати ці навички у викладацький процес. Крім цього, корисним буде включати співпрацю з медіаорганізаціями, семінари з медіаграмотності та інформаційної культури, які охоплюють перетин медіадосліджень, філософії, психології та освіти.

Сьогодні школи та університети почали впроваджувати медіалабораторії або центри критичного мислення – спеціальні простори, де студенти та викладачі співпрацюють над дослідницькими проектами, моделюваннями та критичним аналізом актуальних медіа-явищ. Ці лабораторії служать місцем проведення практики, семінарів, зустрічі із запрошеними спікерами – спеціалістами з журналістики та філософії, зосереджених на розвінчуванні дезінформації в медіа.

Крім того, буде корисним взаємозв'язок між навчальними установами та групами громадського суспільства, бібліотеками та газетами. Спільні кампанії, ініціативи щодо освіти та програми медіанавчання здатні дати студентам практичні навички, спрямовані на зміцнення довіри до засобів масової інформації та медіаграмотності. Завдяки цьому вони бачать конкретні результати свого навчання та підвищують цінність своїх навичок та набутого досвіду в результаті такої співпраці.

Не менш важливими є емоційні та психологічні ресурси, адже процес протистояння дезінформації, особливо коли вона конкурує з переконаннями або приналежністю до ідентичності, може бути дезорієнтуючим і навіть лякаючим. Індивіди потребують інструментів для боротьби з когнітивним дисонансом,

емоційним виснаженням та епістемічною тривожністю. Для підтримки внутрішньої ясності в системі освіти актуальні сеанси етичних рефлексій, адже під час навчання важливим є баланс між інтелектуальною та емоційною ефективністю.

Отже, інтегративні освітні стратегії, спрямовані на розвиток медіаграмотності та критичного мислення, мають бути цілісними, чутливими до культурних контекстів і студентоцентричними. Вони мають надавати можливість не лише розуміти інформацію, а й активно, етично та рефлексивно взаємодіяти з медіа-середовищем, яке формує їхнє сприйняття реальності. Таким чином, освіта стає не лише засобом передачі знань, а й потужним інструментом для розвитку.

3.3. Етичні аспекти істини в сучасному інформаційному суспільстві

Сьогодні істина обумовлена алгоритмічними рамками, які ми бачимо, розповідями, в які ми віримо, та рішеннями, які ми приймаємо. Цей вплив алгоритмів закликає до філософських роздумів щодо цифровізації, особливо в контексті постправди. Поява автоматизованих методів прийняття рішень, вбудованих у пошукові системи, рекомендації, соціальні медіа та генеративний штучний інтелект, порушило нове етичне питання щодо форми та сприйняття істини.

Алгоритмічне посередництво базується на логіці персоналізації, яка адаптує знання з точки зору взаємодії користувачів та уподобань. Не зважаючи на те, що персоналізація обіцяє релевантний досвід, вона також підвищує ризик інформаційної бульбашки та несприйняття інформації, відмінної від світогляду окремого індивіда. Ці умови звужують діапазон даних, з якими стикаються люди, тим самим запобігаючи критичному аналізу. У зв'язку з цим виникає занепокоєння щодо ролі

цифрових медіа з етичної точки зору, їх здатності залучати та примножувати вплив, при цьому уникаючи формування середовища, де істина нівелюється.

Непостійність алгоритмічних операцій сприяє політичній напрузі. Велика кількість людей не усвідомлюють те, як алгоритми змінюють цифрове середовище, що ускладнює визначення обґрунтованості. Така непрозорість не обмежується технологічним питанням, адже дезінформація швидко поширюється, вона пов'язана з вірусністю та швидкістю створення контенту, а також моральною загрозою, що перешкоджає здатності споживачів відрізнити надійну інформацію від маніпулятивного чи помилкового змісту.

У розпал алгоритмічної динаміки необхідно по-новому поглянути на цифрову відповідальність. Вже не достатньо вимагати цифрової обізнаності лише від споживачів; також слід враховувати етичні обов'язки тих, хто створює, запускає та регулює технологічні структури, що стоять за генерацією інформації. Це стосується інженерів, власників платформ, спеціалістів з даних та політиків. Їхні рішення – щодо того, який контент поширювати, які дані збирати, які цінності закладати в алгоритми прийняття цих рішень – мають нормативний вплив. Так як алгоритми побудовані на емоційно насиченому або ідеологічно відповідному контенту, сама структура цифрового середовища стає співучасником викривлення ідеї правди.

Комерціалізація цікавості є одним з основних етичних питань. Істина в сучасному Інтернеті часто підпорядковується впливу реклами та інвестицій, а не якісному контенту, поляризуючи або емоційно впливаючи на користувачів. Така система, з нормативної точки зору, підриває можливості демократичних суспільств, замінює ретельну аргументацію на поверхневій афективні заклики. У такому контексті цифрова відповідальність вказує на необхідність перегляду організаційних моделей та технічних конструкцій, що не акцентують увагу на цілісності знань.

Алгоритмічне посередництво також викликає питання інформаційної справедливості. Алгоритми працюють не у вакуумі, а базуються на даних, які відображають існуючі суспільні нерівності та культурні упередження. Як наслідок, вони закріплюють і навіть посилюють дискримінацію та маргіналізацію, особливо стосовно того, чию думку не чують, а чії знання визнаються пріоритетними. У царині постправди це означає, що певні погляди постійно отримують відгук, а інші стають невидимими. Етична цифрова відповідальність, відповідно, повинна передбачати механізми для протидії таким асиметріям та створити середовище, яке визнає різноманітні форми знання.

Для вирішення цих викликів необхідно перейти від вузько технічного регулювання до нормативних рамок, які ставлять в центр етичні дискусії та громадянську відповідальність. Це передбачає розробку етичних настанов для проектування алгоритмів, які виходять за межі ефективності та точності, щоб враховувати такі цінності, як справедливість та прозорість. Це також передбачає посилення ролі органів державного нагляду, організацій громадського суспільства та академічних інституцій в аудиті алгоритмічних систем та забезпеченні їх відповідності демократичним принципам та правам людини.

Крім того, потрібно розширювати цифрову освіченість, включаючи етичну грамотність. Користувачі повинні мати не лише навички критичної оцінки контенту, а й розуміти, як алгоритмічні структури формують їхнє інформаційне середовище. Освітні ініціативи мають сформувати усвідомлення етичних наслідків алгоритмічного посередництва, надаючи людям можливість робити поміркований вибір. Ще одним ключовим аспектом етичної цифрової відповідальності є просування практик «повільних медіа». На відміну від динаміки цифрових новин та соціальних мереж, вони акцентують увагу на глибині, точності та контекстуалізації. Заохочення

більш рефлексивних способів створення та споживання контенту протистоїть реактивному, емоційно зарядженому етосу постправди.

Наостанок, існує потреба в розвитку нового цифрового етосу – такого, що визнає складність правди в алгоритмічних суспільствах, одночасно підкреслюючи її нормативну важливість. Цей етос повинен враховувати неминучість множинності перспектив, не перетворюючись на релятивізм чи цинізм. При цьому має розвиватися культура епістемічної скромності, де користувачі залишаються відкритими до критичної взаємодії з протилежними поглядами. Також необхідно прищеплювати відчуття спільної відповідальності, де як окремі особи, так і інституції відповідальні за підтримку умов, в яких процвітатиме істинність. Тож, етика цифрової відповідальності в епоху алгоритмічного посередництва – це не просто питання управління платформами; це питання, яку епістемічну культуру ми хочемо розвивати. Оскільки істина сьогодні переплітається з логікою алгоритмів та уваги, захист її цінності вимагає етичної відповіді – такої, що охоплює регулювання, освіту та громадянську участь.

Плюралізм ускладнює плекання істини в публічній сфері, особливо в контексті постправди і питання полягає не лише у існуванні численних моральних рамок, але й у складнощах подолання етичних нерівностей у випадку, коли не існує загальновизнаного заходу для перевірки тверджень. Ця фрагментація є проблемою для публічного дискурсу, що вимагає ретельного вивчення того, як моральний плюралізм впливає на знецінення істини. Основна характеристика морального плюралізму полягає в тому, що люди та групи мають різне уявлення про благородне життя, справедливість, рівність та моральну відповідальність. Ці відмінності не є очевидними або простими, і вони часто походять від основних цінностей, які мають відношення до культури, віри, історії та особистого досвіду і громадська сфера в

плюралістичних суспільствах – це арена, на якій ці відмінності обговорюються. Однак зміна динаміки постправди підриває ці процеси, відволікаючи увагу від чіткої дискусії та компромісу до досягнень та лояльності.

Руйнування загальних настанов є одним з ключових наслідків постправдивих умов морального плюралізму. Звісно, відмінності притаманні плюралістичним суспільствам, але економічна свобода потребує щонайменше загального консенсусу щодо предмета, на якому розгортається нормативна дискусія. Наприклад, обговорення політики щодо зміни клімату сприяють науковим доказам щодо змін навколишнього середовища; дебати про охорону здоров'я залежать від довіри до медичних досліджень. Якщо справжність цих фактів стає незрозумілою, моральні нерівності переростають у невичерпні конфлікти, оскільки протилежні сторони діють на основі суперечливих тлумачень самої реальності. Відсутність загальних знань підживлює поляризацію, перетворюючи політичні та моральні дебати на війну, в якій компроміс розглядається як зрада.

Громадська фрагментація також обумовила розповсюдження паралельних моральних культур, кожна зі своїми джерелами знань, авторитетних голосів та етичних пріоритетів. Даний процес посилюється, що дозволило людям керувати інформаційним середовищем на основі їх поточних цінностей та переконань. Зараз люди взаємодіють у моральних анклавах, де їх переконання регулярно посилюються, а протилежні погляди неправильно трактуються або відхиляються. Етична різнобічність в таких ситуаціях не служить джерелом взаємного навчання чи переговорів, вона, швидше, є проявом внутрішньогрупової солідарності та зовнішнього антагонізму.

Для вирішення етичних відмінностей у цьому випадку потрібні більше, ніж просто заклики до абстрактної толерантності. Щоб досягти успіху, суспільні групи

мають мету співпрацювати змістовно – шляхом встановлення низки нормативних звичок та диспозицій. Одним з таких видів діяльності є здатність розуміти та оцінювати причини, передісторію та досвід, що створюють моральні зобов'язання. Емпатія не означає моральної жертви, навпаки – це передбачає визнання складностей етичних конфліктів та опір бажанню зменшити протилежні позиції до необізнаності, обурення чи ірраціональності, тож емпатія в контексті постправди є ключовою протилежністю поляризації.

Хоча моральний плюралізм визнає правомірність різних моделей цінностей, але політичне співіснування вимагає, щоб люди могли пояснити причини своїх етичних тверджень, які є простими та доступними для інших. Це означає не відмову від глибоких переконань, а участь у аргументації, яка заохочує діалог, а не блокує його. Гнучкість післяправди руйнує це зобов'язання, посилюючи риторичну тактику, спрямовану на переконання афективним маніпулюванням або гаслами, а не на раціональній дискусії. Для закріплення тези варто зазначити, що відродження культури обґрунтування є важливим компонентом подолання культурних нерівностей у плюралістичному суспільстві.

Крім того, інституційний дизайн не менш важливий для сприяння моральної множинності в контексті постправди. Теоретики демократії давно стверджують про переваги надання інституційних просторів, де громада може брати участь у структурованому діалозі з напружених моральних тем. Такі простори слід відрізнити від комерційних логічних та сенсаційних подразників, які домінують у медіа. Кілька прикладів включають громадські зустрічі та форуми, які стимулюють рефлексивний діалог щодо морально-етичних питань. За відсутності таких інститутів етичні відмінності, швидше за все, будуть опосередковані політичними змаганнями чи медіа-видовищами, які перетворюють конструктивний обмін на конфлікт.

Лідери в політиці, ЗМІ, академічних колах та громадянському суспільстві можуть продемонструвати конструктивну взаємодію з моральним плюралізмом або, навпаки, збільшити поляризацію, яка використовує етичні відмінності для стратегічної вигоди. Крім цього, дотримання власного морального кодексу та етичне лідерство вимагає більше, ніж просто заявляти про власне моральне переконання – це передбачає створення умов, в яких відмінності можна вирішити ефективно.

Освітня система також важлива у підготовці суспільства до подолання етичних розбіжностей в умовах постправди. Етичне виховання має виходити за рамки простої передачі моральних правил або громадських цінностей; воно має культивувати інтелектуальні та емоційні навички, необхідні для взаємодії з відмінностями. Це передбачає навчання розпізнавати моральну складність, критично оцінювати етичні підходи та розвивати вміння ведення дискусій. Усе це вимагає критичної медіаграмотності, яка дає змогу розуміти, як моральні розбіжності представлені – і часто спотворені – в цифрових та традиційних засобах масової інформації. Освіта, наділяючи громадян цими навичками, допомагає підтримувати демократичний потенціал плюралістичних суспільств, навіть в умовах проблем, пов'язаних із постправдою.

Нарешті, подолання етичних розбіжностей в контексті морального плюралізму вимагає визнання обмежень досягнення консенсусу. Демократичні суспільства хоч і прагнуть до загальних норм і суспільних домовленостей, вони також мають визнавати, що деякі етичні відмінності можуть залишатися нерозв'язаними. Відтак, мета полягає не у ліквідації різноманіття, а в управлінні ними таким чином, щоб зберегти соціальну співпрацю та взаємну повагу. Це включає інституційні механізми врегулювання конфліктів, культурні практики та нормативні зобов'язання щодо спільного існування, незважаючи на значні розбіжності. Явище постправди

ускладнює ці зусилля, руйнуючи фактичні підвалини, на яких виникають розбіжності, але також підкреслює нагальну потребу у розробці надійних стратегій етичної взаємодії.

Тож, взаємодія між правдою та моральним плюралізмом у фрагментованій публічній сфері є одним з найбільш актуальних етичних викликів сьогодення. Зараз суспільство бореться з наслідками постправди, тому тільки нові способи підтримувати етичні зобов'язання, інституційні практики та культурні норми зроблять можливим етичне співіснування.

Цинізм у контексті постправди становить серйозну моральну загрозу, руйнує підвалини етичної відповідальності у суспільному та особистому вимірі. Спочатку критика постправди здебільшого зосереджувалася на поширенні дезінформації, чи технологічних маніпуляцій, однак цинізм втілює більш приховану проблему – внутрішнє переконання, що етична участь втратила сенс, адже система занадто зламана, щоб її можна було змінити. Подібна байдужість виникає не лише через незнання, а через усвідомлену чи підсвідому відмову від цінності правди, переконання, що влада завжди домінує, а моральні зобов'язання є лише демонстративними або несучасними.

На рівні суспільства ця апатія набуває ланцюгового ефекту. Функціонування громадянського життя потребує хоча б мінімальної довіри до публічних обговорень і державних інституцій. Якщо значна частина населення перестає вірити, що чесність, справедливість чи прозорість мають вплив, демократичні процеси перетворюються на формальність. Вибори, дискусії, активізм чи протести стають безмістовними в очах громадян, які вважають, що жодна інституція або діяч не дотримуються реальних етичних принципів. Відчуженість породжує байдужість, яка відкриває простір для

безконтрольного поширення неетичних думок, оскільки кількість людей або груп, які готові їм протистояти, зменшується.

Моральна ціна цього процесу помітна й у зростаючій толерантності до корупції та брехні, і часто цинізм, обман і маніпуляції з боку лідерів сприймаються не з обуренням, а зі зневірою і прийняттям. Публічні діячі переживають скандали, які за інших умов могли би покласти край їхнім кар'єрам. Такий стан справ демотивує потенційних викривачів і реформаторів, які усвідомлюють слабку можливість суспільної підтримки. Це створює замкнуте коло: чим більше укорінюється байдужість, тим швидше поширюється корупція, яка ще більше підсилює суспільний цинізм.

На індивідуальному рівні постправдивий цинізм демотивує особисту моральну свободу та готовність діяти. Люди часто виправдовують дрібні етичні порушення – нечесність, мовчазну згоду чи бездіяльність – знаходячи виправдання на кшталт «усі так роблять» або «нічого все одно не зміниться». Але такий підхід не лише знижує якість прийнятих особистих рішень, а й послаблює почуття колективної відповідальності, важливої для існування морально згуртованої спільноти. Адже етичне життя не базується на бездоганності, а тримається на спільній волі людей брати на себе відповідальність, продовжувати зусилля і діяти проти несправедливості – саме цинізм підточує ці основи.

Підсумовуючи підрозділ, можна сказати, що врегулювання етичних аспектів істини в умовах сучасного інформаційного суспільства є набагато складнішим завданням, ніж просто вдосконалення технічних механізмів (наприклад, регулювання платформ) або впровадження абстрактних моральних концепцій (таких як плюралізм). Головний виклик має глибокий культурний і психологічний характер: відновлення цінності істини як морального принципу, навіть за умов, коли

середовище стимулює уникання відповідальності чи байдужість. Без цієї зміни будь-які зусилля спрямовані на розвиток цифрової етики чи подолання моральних розбіжностей приречені на провал, оскільки основний моральний імпульс – прагнення чинити етично навіть у ситуаціях невизначеності – поступово руйнується. Тож боротьба із постправдивим цинізмом вимагає не лише інституційних реформ, а й відновлення моральної надії, спільного неприйняття байдужості та утвердження того, що істина, якою б крихкою вона не була, лишається важливою для підтримання етичного способу життя.

3.4. Перспективи подальших досліджень феномена постправди

Феномен постправди поставив перед традиційними академічними дисциплінами нові виклики, тим самим підкреслюючи, що жодна з них окремо не здатна повністю охопити його складність. Філософський аналіз правди, політичні дослідження популізму, психологічні вивчення когнітивних упереджень і критика медійних алгоритмів – усі ці напрями створюють цінне бачення проблеми, але зазвичай залишаються розділеними. Майбутні дослідження покликані подолати таку фрагментацію, розвивати міждисциплінарність, щоб краще зрозуміти постправду як багатовимірне і системне явище сучасного суспільства.

Постправда є точкою перетину епістемологічних, політичних, технологічних та культурних змін. Для її вивчення потрібна комплексна дослідницька програма, що об'єднує методи і підходи з філософії, медіадосліджень, політології, психології та науки про дані. Філософія залишається основним інструментом для вивчення нормативного значення правди й знання, пропонує концептуальні рамки для аналізу

понять, як-от об'єктивність, релятивізм або перспективізм у контексті постправди. Проте такі філософські дебати неможливо відокремити від емпіричної реальності, яку формують цифрові медіатехнології, емоційно спрямована комунікація та соціально-політичні процеси.

Медіакомунікаційні дослідження, наприклад, аналізують механізми платформ на кшталт X, TikTok чи YouTube, які структурно стимулюють контент, орієнтований на вірусність, а не на правдивість змісту. Алгоритмічно поширюються емоційно насичені повідомлення, формуючи інформаційні бульбашки, які посилюють і закріплюють уже існуючі переконання. З'єднання цих висновків із філософськими міркуваннями про правду підкреслює, що епістемологічні ідеали не є лише спекуляцією, а залежать також від матеріальних умов технологій. У свою чергу, політологія додає новий шар розуміння постправди, пов'язуючи її з ідеологічними конфліктами, деградацією інституцій та посиленням популістських наративів, які заперечують експертність. Взаємопереплетення цих аспектів дозволяє краще усвідомити постправду як феномен, що виникає на перетині індивідуального пізнання, структур медіа та політичних контекстів.

Міждисциплінарний підхід передбачає залучення когнітивної психології та нейронауки, які допомагають зрозуміти ментальні механізми, що впливають на сприйнятливність до дезінформації. Дослідження упередженості підтвердження, мотивованого мислення та ролі емоцій у формуванні переконань пояснюють, чому коригувальна інформація часто не змінює думки, навіть якщо вона переконлива з фактологічної точки зору. Усвідомлення цих когнітивних закономірностей є важливими для дієвих змін у освітніх ініціативах чи політичних рішеннях. Недостатнє врахування психологічного контексту може призвести до того, що

зусилля будуть спрямовані лише на ліквідацію наслідків, а не на боротьбу з першопричинами.

Суттєву роль відіграє також використання науки про дані та обчислювальних методів для емпіричного дослідження поширення, охоплення та впливу оманливої або неправдивої інформації в мережах. Аналізуючи великі обсяги даних із платформ соціальних медіа, можна ідентифікувати моделі вірусного контенту, виявляти скоординовану неавтентичну активність та оцінювати ефективність політики модерації контенту. Кількісні підходи органічно доповнюють якісні дослідження дискурсу, ідеологій і медійних практик, дозволяючи проводити багаторівневий аналіз – від взаємодій на мікрорівні до макродинаміки.

Окрім цього, міждисциплінарність допомагає подолати нормативні та емпіричні прогалини, інтегруючи етичне мислення з практичним експериментуванням. Крім цього, залучення філософів і соціологів сформує поле для оцінки етичної відповідальності технологічних компаній за управління інформацією чи моральних обов'язків окремих осіб у медіасередовищі. Діалог між дисциплінами дозволяє перейти від простого аналізу проблем до створення практичних моделей інституційних і освітніх реформ.

Інтеграція різних дисциплін відчиняє двері до порівняльних та глобальних перспектив, і стає зрозуміло, що постправа виявляється по-різному у різних культурних, політичних і мовних середовищах. Соціологи та антропологи здатні запропонувати цінні спостереження щодо того, як місцеві історичні оповіді та владні взаємини формують ставлення до думок щодо правди. Наприклад, розвиток дезінформації у постколоніальних контекстах чи авторитарних системах помітно відрізняється від ситуації у ліберальних демократіях, і це потребує використання специфічних аналітичних методів.

Узагальнюючи це, стає зрозуміло, що міждисциплінарна інтеграція у дослідженнях постправди – це не просто доповнення, а перетворення. Руйнуючи межі між дисциплінами, майбутні дослідження зможуть створити глибоке, системне розуміння постправди, яке поєднує гносеологічні вразливості, медійний клімат, когнітивні упередження, політичні протистояння чи етичні проблеми.

Для майбутніх досліджень важливо розширити емпіричні горизонти, щоб детально проаналізувати прояви динаміки постправди у незахідних контекстах. Різноманіття політичних систем, медіа-ландшафтів, історичних передумов і культурних світоглядів різних регіонів формує унікальні моделі взаємодії між правдою, владою та публічним дискурсом. Таке суттєве розширення не лише дозволить уникнути євроцентричних чи англоцентричних обмежень, а й допоможе краще зрозуміти глобальну різноманітність цього феномену.

Дослідження в умовах незахідних суспільств дають змогу досконаліше зрозуміти, як авторитарні режими застосовують стратегії постправди як інструмент утримання влади. У країнах із низьким рівнем свободи преси державні кампанії з дезінформації часто стають не стільки засобом переконання, скільки інструментом створення хаосу та демобілізації. Обізнаність в цьому напрямку могла б висвітлити, як люди поведуть себе у подібних інформаційних умовах, які механізми подолання вони використовують і як в таких середовищах виникають альтернативні спільноти знань.

У суспільстві із гібридною чи перехідною політичною структурою динаміка постправди переплітається з нестійкістю інституцій та колективних ідентичностей. У багатьох частинах Східної Європи, Африки та Південно-Східної Азії політичні діячі активно використовують соціальні мережі для посилення суперечливих наративів, історичного ревізіонізму або етнорелігійного розколу. Емпіричний підхід допоможе проаналізувати, як історичні травми або нерозв'язані конфлікти стають основою для

поширення дезінформації, як цифрові платформи сприяють вірусному поширенню суперечливих наративів і як це впливає на вибори чи соціальні взаємини між спільнотами. Дослідження цих специфік не лише розширяють розуміння постправди як когнітивного чи технологічного явища, а й розкривають її тісний зв'язок із колективною пам'яттю, політикою ідентичності та постколоніальною спадщиною.

Незахідні контексти мають унікальні медіа-клімат, адже цифрові платформи органічно співіснують із традиційними усними культурами та неформальними інформаційними мережами. Емпіричні дослідження могли б детально вивчити способи поширення інформації поза межами формальних медіасистем. У цих умовах роль авторитетів: чи то впливових осіб, старійшин чи релігійних лідерів, у підтвердженні чи оскарженні правдивості інформації суттєво відрізняється від функцій журналістів або вчених, які є стандартом у західних моделях. Розуміння відмінностей і закономірностей актуальне для розробки дослідницьких стратегій, чутливих до культурних контекстів, де західні уявлення про довіру, експертизу чи перевірку не завжди застосовні.

Додатково, дослідження в незахідних реаліях можуть продемонструвати, як місцеві ініціативи чинять опір практикам постправди. У багатьох регіонах з'являються ініціативи з перевірки фактів на рівні громади, проекти зі збереження знань корінних народів або локальні кампанії з медіаграмотності. Рухи, котрі формуються «знизу вгору» як реакція на дезінформацію, заохочують альтернативні підходи до боротьби з наслідками постправдивих наративів. Документування цих процесів надало б важливий приклад того, як протидіяти інформаційним викривленням не лише через регуляторні політики чи корпоративні ініціативи, але й завдяки активній участі громадян. Це дозволяє уникнути одностороннього сприйняття цих

спільнот лише як жертв інформаційного хаосу, акцентуючи на їхньому потенціалі до інновацій.

Особливу увагу слід приділяти врахуванню мовного розмаїття в незахідних контекстах. Постправа проявляється по-різному залежно від мови та нюансів перекладу, а концепти на кшталт «права», «фейкові новини» чи «докази» набувають різних значень у різних культурно-мовних середовищах. Дослідження дискурсивних та семіотичних аспектів постправи у багатомовних суспільствах здатне виявити приховані деталі та суперечності, що часто залишаються поза увагою в рамках суто англомовного аналізу.

Розширення емпіричних досліджень за межі західного контексту покращило б розуміння постправи як глобального і багатогранного явища, а не лише як характерної кризи на Заході. Включення різноманітного досвіду дозволяє оцінити релевантність існуючих теоретичних підходів, поставити під сумнів традиційні уявлення про взаємозв'язок між демократією та поняттям пради, а також дослідити альтернативні практики пізнання. Порівняння західних та незахідних контекстів розкриє не лише схожості, але й суттєві відмінності, що допоможе створити більш рефлексивну та децентралізовану картину досліджень.

Тому, аналіз динаміки постправи у незахідних реаліях є не просто доповненням до наявних знань – це ключовий крок до деколонізації та глобалізації наукових підходів у цій галузі. Такі дослідження здатні значно збагатити теоретичні дискусії, підкріпити політичні ініціативи та розвивати розуміння впливу пради і її викривлень на суспільне життя в сучасному світі при умові звернення до політичних особливостей, медійного середовища, джерел епістемічної обґрунтованості та культурної уяви поза межами Заходу.

Попри те, що значна частина уваги наукової спільноти зосереджена на поточних політичних та соціальних потрясіннях, викликаних постправдою, важливим напрямом для майбутніх досліджень є аналіз її етичних та епістемічних наслідків. Осмислення таких наслідків є корисним для розуміння того, як постправа змінює не лише публічний дискурс, а й самі умови, за яких формуються та зберігаються знання, довіра й моральна відповідальність.

Однією з ключових етичних проблем є ризик вже згаданої нормалізації епістемічної байдужості – поширеного суспільного стану, за якого різниця між правдою і брехнею втрачає значення як для окремих людей, так і для суспільних інститутів. Якщо неправдива чи маніпулятивна інформація продовжує поширюватися без перешкод, спроби корекції фактами не змінюють переконань, то громадськість починає сприймати пошук істини як марну або наївну справу. Зрештою, це послаблює віру в справедливість, що нівелює етичні основи публічного діалогу та послаблює демократичний процес обговорення. Дослідження мають зосередитися на тому, як ці зміни у цінностях стосовно правди розвиваються з плином часу в межах різних поколінь і інституцій.

З епістемологічної точки зору, фрагментація спільної реальності стає серйозною загрозою для соціальної згуртованості та ефективності колективних дій. За відсутності загальноприйнятих механізмів розв'язання фактичних суперечностей суспільство ризикує опинитися в паралельних епістемологічних реальностях, кожна з яких ґрунтується на власних уявленнях про «істину» і виявляє опір діалогу між групами. Перспективним напрямком є дослідження впливу тривалого функціонування фрагментованих інформаційних середовищ на здатність критично мислити, виявляти емпатію та бути відкритими до переосмислення.

Окремої уваги заслуговує тема збереження та передачі епістемологічних цінностей між поколіннями в умовах постправди. Як соціалізація в середовищі, переповненому дезінформацією, неправдивими твердженнями та алгоритмічними маніпуляціями, вплине на майбутні покоління? Чи матимуть вони меншу прихильність до цінностей інтелектуальної чесності? Чи можливо, що у відповідь виникнуть нові форми прогресу у цифровій грамотності? Нові дослідження могли б надати відповіді на ці важливі питання, вивчаючи розвиток епістемологічних компетенцій під тривалим впливом реалій постправди.

Довгостроковий етичний контекст постправди також потенційно посилює проблему глобальної нерівності у доступі до достовірної інформації. Одні спільноти та регіони можуть створити надійні системи перевірки фактів, розвитку критичного мислення та медіаграмотності, тоді як інші залишатимуться вразливими до маніпуляцій і дезінформації. Вивчення цієї нерівності та стратегій забезпечення епістемологічної справедливості допоможе вирівняти можливості доступу до умов, необхідних для досягнення істини й активної усвідомленої участі в суспільному житті. Таким чином, аналіз довгострокових етичних й епістемологічних наслідків постправди потребує гнучкого погляду, який виходить за межі поточних реалій. Майбутні дослідження здатні краще висвітлити те, як постправа з часом впливає на моральні основи, когнітивні здібності та систему знань.

Висновки. Третій розділ зосередився на дослідженні методів і концептуальних підходів, спрямованих на пом'якшення негативного впливу феномену постправди в сучасному суспільстві. У ньому підкреслювалося, що постправда, незважаючи на свої глибокі епістемологічні, етичні та політичні виклики, відкриває можливості для переосмислення понять істини, знання та відповідальності. У розділі пропонувалися конструктивні відповіді, засновані на філософській рефлексії, освітніх реформах та етичній взаємодії.

Заключний розділ був присвячений етичним аспектам істини в умовах сучасного інформаційного суспільства. Розгляд цієї теми показав, що етична відповідальність перед істиною виходить за рамки особистої доброчесності та охоплює спектр структурних, інституційних та технологічних питань. Обмірковувалися такі аспекти, як алгоритмічна модерація інформації, моральний плюралізм та наслідки епістемічного цинізму, що допомогло окреслити етичний контекст, у якому здійснюється пошук істини в епоху постправди. Зроблено висновок про необхідність розвитку культури цифрової відповідальності та відданості принципам епістемічної справедливості для відновлення довіри й чесності в суспільних обговореннях.

Загалом третій розділ запропонував комплексний підхід до подолання наслідків постправди через синтез теоретичних і практичних рекомендацій. У ньому акцент зроблено на взаємозв'язку між філософським осмисленням, освітніми ініціативами та етичною відповідальністю як ключовими складовими підтримки належної культури пошуку істини. Представлені стратегії захистять від шкідливих наслідків інформаційної невизначеності та деструктивної фрагментації контенту і посприяють активним зусиллям для формування критично- й етично свідомого учасника інформаційної взаємодії.

ВИСНОВКИ

Популярність феномену постправди в сучасному суспільстві говорить про критичні зміни у сфері публічного дискурсу, політичної комунікації, наукового авторитету та етичної відповідальності. Описана трансформація підкреслює необхідність переосмислення філософських основ істини та її ролі у демократичних та епістемічних практиках. Постправда являє собою не просто результат дезінформації, а серйозну культурну і філософську проблему, яка ставить під сумнів цілісність істини як регулятивного принципу. У цьому дослідженні розглядалися теоретичні, соціально-культурні та нормативні аспекти постправди з метою концептуалізації її виникнення, аналізу впливу та визначення стратегій протидії. Дана робота прагне поєднати класичне знання із сучасними соціально-політичними реаліями, даючи глибше філософське розуміння істини та її кризи в умовах цифрової епохи.

Перше завдання дослідження полягало в аналізі зародження терміну «постправда» та формулюванні точного визначення. Метою було осмислення еволюції розуміння і відстеження його коренів у філософському скептицизмі, медіазнавстві та політичному дискурсі. З аналізу випливає, що «постправда» відноситься не тільки до свідомого викривлення фактів або поширення дезінформації, а також до епістемічної трансформації, при якій посилення на емоції, ідентичність і переконання дедалі більше зміщують раціональну оцінку та фактологічну точність. Отже, постправда виникає як історично обумовлена концепція, що формується під впливом постмодерністського релятивізму, медіатизації суспільного життя та кризи довіри до традиційних знань.

Другою метою магістерської роботи була інтерпретація постправди через призму класичних і сучасних філософських теорій істини. Виявлено, що теорії кореспондентності, когерентності та прагматичності істини пропонують різні перспективи для розуміння епістемологічних викликів постправди. В межах кореспондентної теорії занепад фактичності в дискурсі постправди відображає розрив між вірою та об'єктивною реальністю. Теорія когерентності у контексті фрагментованих інформаційних екосистем підкреслює, як істина стає внутрішньою частиною ідеологічно або алгоритмічно побудованих порядків. Прагматична теорія розкриває амбівалентну природу істини як інструменту дії або потенційного засобу маніпуляції в залежності від етичної перспективи її використання. У зв'язку з цим явище постправди не лише підриває основи істини, але й вимагає їх перегляду чи переосмислення.

Третьою метою було вивчення соціокультурної динаміки, яка формує та підтримує середовище постправди. Даний аспект зосереджувався на аналізі створення соціальної реальності, еволюції медійних екосистем. Як виявилось, постправда виступає механізмом соціальної конструкції, де суспільне розуміння формують наративи, а не факти. Зокрема, ЗМІ, що керуються емоційною залученістю та комерційними інтересами, посідають важливе місце у зміцненні вибіркової реальності. Додатково, криза консенсусу щодо спільних фактів прискорила фрагментацію соціального простору та зниження когнітивної згуртованості, що у висновку веде до дезорієнтації та соціальної поляризації. Описані результати свідчать про те, що постправда є водночас причиною і наслідком кардинальних структурних змін у публічній сфері та когнітивній культурі.

Четвертим завданням дослідження був розгляд політичних та ідеологічних аспектів постправди. Тут вона аналізувалася як інструмент влади, а не лише як

епістемічне явище – політичні діячі активно застосовують стратегії постправди для легітимації своєї позиції, формування ідеологічних наративів та втручання у демократичні процеси. Маніпуляція твердженнями у політиці епохи постправди стирає межу між переконанням і обманом, знижує здатність громадян до свідомого вибору. Крім того, постправда підсилює моральний релятивізм та ідеологічну жорсткість, зводячи публічний дискурс до суперечок між несумісними системами цінностей за відсутності спільних критеріїв перевірки. Висновки цього аналізу підкреслюють необхідність відродження демократичних інституцій і культури епістемічної відповідальності та громадянського діалогу.

П'ята мета дослідження полягала в оцінці впливу постправди на науку та освіту. З'ясувалося, що постправда частково спричиняє деградацію наукового авторитету через поширення антиінтелектуалізму, підрив експертного консенсусу та піднесення суб'єктивних свідчень над систематичними дослідженнями. У сфері освіти ці наслідки мають не менш значні прояви: поширення постправди зумовило кризу та ослаблення критичних здібностей, які є необхідними для демократичного громадянства. Розповсюдження дезінформації у поєднанні з інструменталізацією знань порушує педагогічну місію формування освічених, самостійних індивідів. Висновки цього дослідження наголошують на невідкладності відновлення наукового авторитету та посилення філософських основ освітньої практики.

Заключною метою було визначення регулятивних та практичних підходів для подолання негативних наслідків явища постправди. Вони включають розвиток більш різностороннього й ситуативного розуміння істини, яке враховує різноманіття людського досвіду, протистоячи при цьому епістемічному цинізму. Дослідження підкреслило важливість етичного аспекту істини, адже поширення правди має ґрунтуватися на моральних зобов'язаннях і відповідальності. Освіта в галузі

медіаграмотності та критичного мислення виявилася основними підходами, які навчають орієнтуватись у інформаційних середовищах та протидіяти маніпулятивним дискурсам. Крім того, етичний погляд на цифрову відповідальність та моральну вартість байдужості підкреслює пріоритет розвитку епістемічних чеснот і суспільної відповідальності.

Загалом висновки магістерської роботи пропонують цілісне філософське підґрунтя для розуміння постправди та її наслідків для знань, етики та суспільства. Практичні рекомендації передбачають інтеграцію медіаграмотності і критичного мислення в освітні програми, підтримку комплексних досліджень явища постправди у різноманітних культурних контекстах, а також етичне регулювання цифрових платформ для забезпечення прозорості громадської активності. Майбутні дослідження покликані продовжувати вивчення проявів постправди заради демократичного дискурсу, розвитку норм істини та трансформації публічних знань. Таким чином, явище післяправди стає не лише завданням для аналізу, але й нагодою переосмислити роль істини в глобальному суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Apel K.-O. Transformation der Philosophie. Band 2: Das Apriori der Kommunikationsgemeinschaft. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1973. 446 p.
2. Арендт Х. Між минулим і майбутнім: збірник політичних есе / пер. з англ. В. Черняк. Київ: Дух і літера, 2002. 321 с.
3. Аріелі Д. Передбачувана ірраціональність / пер. з англ. Дзвінки Завалій. Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. 294 с.
4. Aquinas T. Summa Theologiae / transl. by Fathers of the English Dominican Province. Westminster, MD: Christian Classics, 1981. 1814 p.
5. Berger P. L., Luckmann T. The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge. Garden City, NY: Anchor Books, 1966. 203 p.
6. Бодріяр Ж. Симулякра і симуляція / пер. з фр. В. Ховхун. Київ: Основи, 2004. 230 с.
7. D'Ancona M. Post-Truth: The New War on Truth and How to Fight Back. London: Ebury Press, 2017. 167 p.
8. Derrida J. Dissemination / transl. by B. Johnson. Chicago: University of Chicago Press, 1981. 398 p.
9. Derrida J. Of Grammatology / transl. by G. C. Spivak. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1976. 444 p.
10. Foucault M. Discipline and Punish: The Birth of the Prison / transl. by A. Sheridan. New York: Pantheon Books, 1977. 333 p.
11. Foucault M. Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972–1977 / ed. by C. Gordon. New York: Pantheon Books, 1980. 282 p.

12. Фуко М. Археологія знання / пер. з франц. В. Шовкун. Київ: Основи, 2003. 326 с.
13. Fricker M. Epistemic Injustice: Power and the Ethics of Knowing. Oxford: Oxford University Press, 2007. 192 p.
14. Gadamer H.-G. Truth and Method / transl. by J. Weinsheimer, D. G. Marshall. 2nd rev. ed. New York: Continuum, 2004. 637 p.
15. Goffman E. The Presentation of Self in Everyday Life. Edinburgh: University of Edinburgh Social Sciences Research Centre, 1956. 173 p.
16. Habermas J. The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society / transl. by T. Burger, F. Lawrence. Cambridge, MA: MIT Press, 1989. 321 p.
17. Haraway D. Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective // Feminist Studies. 1988. Vol. 14, № 3. P. 575–599.
18. Heidegger M. Being and Time / transl. by J. Macquarrie, E. Robinson. New York: Harper & Row, 1962. 589 p.
19. Kahneman D. Thinking, Fast and Slow. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2011. 499 p.
20. Keyes R. The Post-Truth Era: Dishonesty and Deception in Contemporary Life. New York: St. Martin's Press, 2004. 312 p.
21. Кулеба Д. Війна за реальність. Як перемагати у світі фейків, правд і спільнот. Київ: Книголав, 2022. 384 с.
22. Levinas E. Totality and Infinity: An Essay on Exteriority / transl. by A. Lingis. Pittsburgh: Duquesne University Press, 1969. 307 p.
23. Levitsky S., Ziblatt D. How Democracies Die. New York: Crown, 2018. 240 p.

24. Locke J. Two Treatises of Government. London: Awnsham Churchill, 1689. 312 p.
25. Lyotard J.-F. The Differend: Phrases in Dispute / transl. by G. Van Den Abbeele. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1988. 234 p.
26. Lyotard J.-F. The Postmodern Condition: A Report on Knowledge / transl. by G. Bennington, B. Massumi. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1984. 110 p.
27. MacIntyre A. After Virtue: A Study in Moral Theory. 3rd ed. Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press, 2007. 286 p.
28. McIntyre L. Post-Truth. Cambridge, MA: MIT Press, 2018. 240 p.
29. Mead G. H. Mind, Self, and Society: From the Standpoint of a Social Behaviorist / ed. by C. W. Morris. Chicago: University of Chicago Press, 1934. 437 p.
30. Mounk Y. The People vs. Democracy: Why Our Freedom Is in Danger and How to Save It. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2018. 393 p.
31. Nietzsche F. On Truth and Lies in a Nonmoral Sense // Philosophy and Truth: Selections from Nietzsche's Notebooks of the Early 1870's / ed. by D. Breazeale. Atlantic Highlands, NJ: Humanities Press, 1979. P. 79–97.
32. Ніцше Ф. По той бік добра і зла. Генеалогія моралі / пер. з нім. А. Онишко. Львів: Літопис, 2002. 320 с.
33. Oxford Learner's Dictionaries. Post-truth [Електронний ресурс]. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/post-truth> (дата звернення: 28.05.2025).
34. Pariser E. The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You. New York: Penguin Press, 2011. 294 p.
35. Postman N. Amusing Ourselves to Death: Public Discourse in the Age of Show Business. New York: Penguin Books, 1985. 203 p.

36. Rorty R. *Philosophy and the Mirror of Nature*. Princeton: Princeton University Press, 1979. 415 p.
37. Russell B. *The Problems of Philosophy*. Oxford: Oxford University Press, 1998. 256 p.
38. Stanley J. *How Propaganda Works*. Princeton: Princeton University Press, 2015. 376 p.
39. Tarski A. *Logic, Semantics, Metamathematics* / transl. by J. H. Woodger. Oxford: Clarendon Press, 1956. 494 p.
40. Wittgenstein L. *Philosophical Investigations* / transl. by G. E. M. Anscombe. Oxford: Blackwell, 1953. 280 p.
41. *What Is Enlightenment?: Eighteenth-Century Answers and Twentieth-Century Questions* / ed. by J. Schmidt. Berkeley: University of California Press, 1996. 563 p.
42. Єрмоленко В. І. Плинні ідеології. Ідеї та політика в Європі XIX–XX століть // Слово і час. 2018. № 9. С. 73–82. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001069079>.
43. Žižek S. *The Sublime Object of Ideology*. London: Verso, 1989. 303 p.
44. Žižek S. *Welcome to the Desert of the Real! Five Essays on September 11 and Related Dates*. London: Verso, 2002. 154 p.
45. Zuboff S. *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. New York: PublicAffairs, 2019. 704 p.